

De Mosflora van Huis ter Heide

Mossenwerkgroep KNNV-afdeling Tilburg
Initiator onderzoek: Miek van Roosmalen †

Samenstelling: Chr. Buter

december 1997

**Verslag van het onderzoek
van de mosflora van
Landgoed Huis ter Heide.**

**Dit verslag is opgedragen
aan Miek van Roosmalen.**

**Tilburg
december 1997
Mossenwerkgroep KNNV-afdeling Tilburg**

p/a secr. KNNV
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

Inhoud

	blz
1. Inleiding	4
2. Het landgoed Huis ter Heide en de bryoflora	5
2.1. Van Loonsche Heide tot Huis ter Heide	5
2.2. Bryologische gegevens uit 1965	5
3. Duur en werkwijze inventarisatie	7
4. Resultaten	8
4.1. Resultaten mosseninventarisatie	8
4.2. Waarnemingen van drs. G. Verschuren	10
5. Beheersadviezen	12
6. Overzicht bladmossen van Huis ter Heide	13
7. Overzicht levermossen van Huis ter Heide	26
8. Waarnemingen per kilometerblok	30
9. Literatuur	43
Bijlage: Kaart van het onderzochte gebied.	

1. Inleiding

In 1995 begon Miek van Roosmalen aan de inventarisatie van Huis ter Heide. In dit natuurgebied van de Vereniging Natuurmonumenten wilde ze uitgebreid onderzoek doen naar het voorkomen van mossen. Tot dan toe waren er eigenlijk maar weinig waarnemingen van mossen bekend van dit landgoed.

Zeer voortvarend nam zij de inventarisatie ter hand. Leden van de natuurvereniging IVN-De Waerdman en ook individuele leden van de mossenwerkgroep van de KNNV-afdeling Tilburg ondersteunden haar bij het onderzoek. Terwijl de inventarisatie nog in volle gang was, werd Miek tijdens de nazomer van 1996 plotseling ernstig ziek. De ziekte nam zo snel bezit van haar, dat we al in november van dat jaar definitief afscheid van haar hebben moeten nemen.

Als Miek iets aanpakte, dan maakte zij dat ook af. De mosseninventarisatie van Huis ter Heide, waaraan zij zo enthousiast begonnen was, kon ze niet meer afronden. De mossenwerkgroep van de KNNV-afdeling Tilburg heeft daarom besloten het onderzoek verder af te ronden, zoals Miek ook gewild zou hebben. Op deze manier ontstaat er toch een zeer goed beeld van de kwaliteit en kwantiteit van de mossen in Huis ter Heide.

Dit verslag dragen we dan ook op aan deze vrouw, die met haar enthousiasme en kennis een grote bijdrage geleverd heeft aan de belangstelling voor en de bestudering van de mossen in Midden-Brabant.

2. Het landgoed Huis ter Heide en de bryoflora

2.1. Van Loonsche Heide tot het landgoed Huis ter Heide.

De provincie Noord-Brabant kreeg zijn vorm al in het Pleistoceen en eerder. Toch is het laat-glaciaal van het Weichselien dat min of meer bepalend was voor de huidige landschapsvorm. In die periode werden dekzanden en dekzandruggen afgezet waarvan de Loonse en Drunense Duinen wel het meest bekend zijn, en die ook het zwak golvende landschap van het huidige landgoed Huis ter Heide veroorzaakten.

In het Holoceen ontstonden hier in de lager gelegen delen door stagnerend beekwater en kwel grotere en kleine hoogveenmoerassen, met als gevolg turfvorming. Gezien de meerdere veenlagen in de ondergrond, kwamen dergelijke geomorfologische processen ook eerder voor. Met name deze turfvorming speelt een grote rol in de geschiedenis van het gebied.

De turfwinning begon in 1269 en werd beheerd door de Heren van Loon. Zo was de Groote Bodem in de 14e eeuw een veenconcessie die een 'grote bancke' betrof. Kleine afzettingen werden 'plakken' genoemd.

Nadat rond 1600 de turfvoorraden uitgeput raakten bleef een woest gebied met natte en droge heidevelden achter. Dit nu bleef lange tijd vrijwel ongemoeid totdat vanaf ca. 1850 vooral in de Groote Bodem landbouwactiviteiten gestart werden die na 1900 grootscheepser werden. Inmiddels was ook het landhuis met de naam 'Huis ter Heide' gebouwd (1864) en vervolgens werd de Loonsche Heide in 1939 met behulp van stoomploegen 'ontgonnen' en met naaldhout ingeplant, waarmee dan het landgoed Huis ter Heide was ontstaan.

Nadat de Ver. Natuurmonumenten in 1976 600 ha van het landgoed had aangekocht werd het plan "Lobelia" ontwikkeld, dat in 1992 definitief werd. De eerste stappen op de weg naar Natuurontwikkeling werden in de Groote Bodem gezet. Leikeven en Plakkeven waren sterk verland en geëutrofiëerd, voornamelijk door de afwatering van de landbouwgebieden op deze vennen. In 1993 werd de baggerlaag uit het Leikeven verwijderd evenals de bovenlaag van 7 ha omliggende gronden; de eerste daadwerkelijke stap waarmee het gebied werd teruggegeven aan de natuur. Inmiddels is de verdere ontwikkeling voortvarend ter hand genomen hetgeen mogelijk zal resulteren in de aansluiting van het gebied met het mogelijk toekomstige nationale park De Loonsche en Drunense Duinen.

2.2 Bryologische gegevens uit 1965

De bryoflora van Huis ter Heide werd tot dusver slechts éénmaal onderzocht, waarbij meteen moet worden aangetekend dat dit onderzoek eerder een verkennend karakter had en dat het zich bovendien beperkte tot het Leikeven en de directe omgeving daarvan. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de Bryologische werkgroep van de K.N.N.V. (landelijke werkgroep), tijdens het weekeinde van 17 september 1965.

De resultaten van het betrokken onderzoek zijn gepubliceerd in *Buxbaumia* 19e jaargang, no 3/4 1965 (verschenen juni 1966), waaraan de navolgende gegevens zijn ontleend.

Het Leikeven is een vennencomplex met een zeer arme bodem die bestaat uit fijn, lemig zand. Naar het oosten toe wordt de korrelstructuur grover. Leem is daar niet overal aanwezig. Dit ven bezat omstreeks 1958 nog zeer goed ontwikkelde *Littorella-Lobelia* dortmanna vegetaties langs de oostoevers. Het oorspronkelijke oligotrofe tot mesotrofe vennengebied is door verstoring van de waterhuishouding, humusophoping en eutrofiëring dusdanig beïnvloed dat daarvan nagenoeg niets meer te vinden is.

Rond het eigenlijke Leikeven zijn veenmossen dominant, waarnaast nog een aantal *Drepanocladus* spec. en levermossen voorkomen.

De in 1965 aangetroffen soorten.

BLADMOSSEN

1. *Atrichum undulatum* - Groot rimpelmos
2. *Campylopus pyriformis* - Gewoon kronkelsteeltje, Breekblaadje
3. *Dicranella cerviculata* - Krop-pluisjesmos
4. *Dicranella heteromalla* - Gewoon pluisjesmos
5. *Drepanocladus aduncus* - Gewoon sikkemos
6. *Drepanocladus exannulatus* - Geveerd sikkemos (Momenteel Rode Lijst-soort cat. 3)
7. *Pogonatum aloides* - Gewone viltmuts
8. *Pohlia annotina* - Gewoon broedknop-peermos
9. *Pohlia nutans* - Gewoon peermos
10. *Polytrichum commune* - Gewoon haarmos
11. *Sphagnum compactum* - Kussentjes veenmos (Momenteel Rode Lijst-soort cat. 3)
12. *Sphagnum cuspidatum* - Water-veenmos
13. *Sphagnum subsecundum* - Moeras-veenmos

LEVERMOSSEN

1. *Calyptogeia fissa* - Moeras buidelmos
2. *Calyptogeia sphagnolica* - Veen buidelmos (Momenteel Rode Lijst-soort cat. 4)
3. *Calyptogeia muelleriana* - Gaaf buidelmos
4. *Cephalozia bicuspidata* - Gewoon maanmos
5. *Cephalozia macrostachya* - Aar maanmos (Momenteel Rode Lijst-soort cat. 3)
6. *Cephaloziella divaricata* - Gewoon maanmos
7. *Cephaloziella rubella* - Rood draadmos
8. *Gymnocolea inflata* - Broedkelkje
9. *Marchantia polymorpha* - Parapluutjesmos
10. *Nardia geoscyphus* - Klein vleugelmos
11. *Nardia scalaris* - Echt vleugelmos
12. *Pellia epiphylla* - Gewone pellia
13. *Jungermannia gracillima* - Lichtrandmos
14. *Jungermannia hyalina* - Rossige jungermannia (Momenteel Rode Lijst-soort cat. 1)

OPMERKINGEN

Op grond van de zeer gewijzigde omstandigheden, met name de recente herinrichting, waardoor het Leikeven zich weer geheel opnieuw zal gaan ontwikkelen, en de gewijzigde waterhuishouding is een vergelijking van bovenstaande soortenlijst met de huidige niet zinvol.

Het wordt overigens niet uitgesloten geacht, dat de op bovenstaande lijst voorkomende zeldzame (Rode Lijst)-soorten zich na verloop van tijd wederom zullen vestigen in het gebied rond het Leikeven.

Naast de voorgaande 'inventarisatie', is in de periode van ca. 1980 tot heden, in een kader van ecologische en plantensociologische studie, een aantal mossoorten bestudeerd door de heer drs. G. Verschuren, waarover elders in dit rapport een nadere toelichting (4.2.). Er is verder geen rekening gehouden met een eventuele rapportage van individuele personen aan bijvoorbeeld het Rijksherbarium.

3. Duur en werkwijze inventarisatie

De inventarisatie vond plaats tussen 24 juni 1995 en 5 oktober 1997. Deze vrij lange periode is het direct gevolg van het onverwachte overlijden van de initiatiefneemster, mw. M. van Roosmalen, en de daarmee verbonden 'overnameproblemen'.

Van meet af aan werden de gegevens verzameld per zogenaamd KM-vak, dat meestal meerdere malen bezocht werd. Hoewel getracht is de inventarisatie zo compleet mogelijk te maken, moet toch aangenomen worden dat er mossoorten over het hoofd zijn gezien. Een van de redenen is het tijdstip van de bezoeken aan het gebied, waardoor de zomer- dan wel winterannuellen al dan niet aanwezig waren.

Daarnaast is de meteorologisch uitzonderlijk droge periode, die een groot deel van de inventarisatieperiode heeft geheerst, zeker van invloed geweest op de bryoflora van vooral het Leikeven en directe omgeving.

Bij het veldwerk is ook enige aandacht gegeven aan de ecologische aspecten en aan aspecten inzake mogelijke beheersadviezen.

Voor de noodzakelijke onderbouwing van de inventarisatie is van alle aangetroffen mossoorten materiaal verzameld, dat is opgenomen in het betrokken herbarium van het Noordbrabants Natuurmuseum te Tilburg. In dit kader is ook het privé-herbarium van wijlen mw. M. van Roosmalen aan dit museum geschonken.

Hierdoor is ook op bryologisch gebied een relatie gelegd tussen de Ver. Natuurmonumenten en dit museum.

Voor de determinatie en de controle daarvan is in enkele gevallen een beroep gedaan op de heer H. van Melick te Valkenswaard. Door zijn welwillende medewerking heeft hij in belangrijke mate bijgedragen aan dit rapport, waarvoor wij hem zeer erkentelijk zijn.

Tenslotte zijn de inventarisatiegegevens ook ter beschikking gesteld aan het waarnemingenarchief van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV.

4. Resultaten

4a. Resultaten mosseninventarisatie Huis ter Heide

Gaande het onderzoek werd reeds duidelijk dat het gebied van het landgoed Huis ter Heide globaal in 3 delen kan worden opgesplitst. Deze zijn:

1. De oudere bospercelen,
2. Het Plakkeven met directe omgeving,
3. Het Leikeven met oeverzones.

Als 4e gebied zou eventueel in aanmerking komen de recent verworven voormalige landbouwterreinen. Deze bezitten momenteel evenwel een nauwelijks noemenswaardige mosflora, die slechts een zeer beperkt aantal, zeer algemeen voorkomende soorten omvat. Het is derhalve voorlopig weinig zinvol hieraan enige aandacht te besteden, dit mede vanwege de nog uit te voeren herinrichtingswerkzaamheden.

De oudere bospercelen bezitten over het algemeen een redelijk soortenrijke en stabiele mosflora. Afgezien van de successie zal hier door herinrichting toch een zekere dynamiek gaan ontstaan. Dit laatste zeer zeker in die percelen waar onlangs begrazing werd gestart.

In dit deel van het gebied zijn enige plaatsen aanwezig die in bryologisch opzicht nadere aandacht verdienen.

- a. Een bos(brand)poel aan de westzijde (AmCo.: 129(350m)-402(850m). Op de oeverzone van deze poel bevindt zich een groeiplaats van *Drepanocladus exannulatus* (Geveerd sikkelmos), een Rode Lijst-soort cat. 3.
- b. De zogenaamde 'Akker' op de Grootte Bodem. Hier werd door drs. G. Verschuren (bioloog) vele opeenvolgende jaren de aanwezigheid van *Anthoceros spec.* (Hauwmos) vastgesteld naast *Riccia spec.* (Landvorkjes). De aanwezigheid van hauwmossen kon niet door ons worden vastgesteld, wel van *Riccia glauca* (Gewoon landvorkje). Dit moet evenwel aan het tijdstip van de opnamen ter plekke geweten worden. (Hauwmossen zijn eenjarig!) Tijdens de recente revisie van de systematiek van de in Nederland voorkomende hauwmossen kon evenmin worden vastgesteld om welke soort(en) het zich hier handelde. Opmerkelijk is hier in elk geval het jaarlijks terugkeren van deze mossen. Elders in de regio konden hauwmossen zich slechts gedurende een veel kortere tijd handhaven.
- c. Een perceel Douglasspar etc. (op bijgaande kaart als A gemerkt). Hier is een zeer fraai mospakket aanwezig dat bovendien een aantal niet alledaagse mossen bevat. Dit gedeelte is zeer geschikt voor educatieve mossenexcursies.

Het Plakkeven en directe omgeving. In bryologisch opzicht is het wilgenbroekbosje van belang. Afgezien daarvan betreft dit het enige broekbosje binnen het gehele landgoed! Hier werden een redelijk aantal epifytische mossen aangetroffen waaronder 3 Rode Lijst-soorten, allen van cat. 3. Als het wilgenbosje zich verder kan ontwikkelen, is het zeer goed mogelijk dat deze boombewonende mossen hier zullen toenemen.

Voor wat betreft de terrestrische mossoorten moet gesteld worden dat voor wat betreft de veenmossen de huidige situatie minder gunstig lijkt. Hoewel de vendelen redelijk water voeren, is het overige deel toch aan de droge tot zeer droge kant. Zo kon in augustus 1997 in een betonnen waterput aan de noordzijde van het betrokken broekbosje de grondwaterstand duidelijk als ver beneden het maaiveld worden vastgesteld. Maar goed dat er nog capillairgrondwater bestaat. De mosflora in het ven lijkt ook beïnvloedt door de eutrofiëring. De veenmossen zouden hier min of meer dominant moeten zijn. Ze zijn dit zeer zeker niet en maken bovendien een zeer povere indruk. Van de overig aangetroffen terrestrische soorten overheerst *Drepanocladus fluitans* (Vensikkelmos). Dit kan als bewijs voor eutrofiëring worden opgevat.

Samenvattend kan gesteld worden dat het Plakkeven met het broekbosje in de huidige vorm bijzonder fraai is, zeker in bryologisch opzicht. In vergelijking met dergelijk broekbossen in de regio mag dit zeker tot de rijkere gerekend worden.

Met betrekking tot het Leikeven en de oeverzones kan eigenlijk alleen gesteld worden dat dit een pioniersituatie is pur sang! Vervolgens moet aangenomen worden dat deze situatie nog vrij lang zal

voortduren. De meteorologisch zeer droge periode van 1995/96 heeft een nogal beperkende invloed gehad op het mossenbestand, evenals uiteraard elders. Wel was opmerkelijk dat van meet af aan de *Drepanocladus spec.*, vooral *Drepanocladus fluitans* (Ven-sikkelmos), dominant was en nog steeds is. Aangenomen moet worden dat indien de weersomstandigheden wat meer 'normaal' zullen worden, het betrokken gebied een vrij grote dynamiek zal vertonen en dat het aantal mossoorten vrij sterk zal toenemen, zeker voor wat betreft de pioniersoorten.

Een uitzondering dient te worden gemaakt voor een oudere sloot aan de zuidwestelijke rand van de oeverzone, die kennelijk niet betrokken werd bij de 'grote schoonmaak' van enige jaren geleden. Hoewel deze sloot momenteel vrij sterk aan het dichtgroeien is, werden hier toch een aantal niet algemene mossen aangetroffen. Aangenomen moet worden dat deze door verdringing zullen verdwijnen, tenzij de betrokken sloot in een periodiek 'schoningsprogramma' zal worden opgenomen.

CONCLUSIE.

Dit inventarisatierapport geeft slechts een beschrijving van de huidige situatie inzake de bryoflora. Het kan als basis dienen voor eventueel voortgezet onderzoek. Dit laatste zou bijvoorbeeld monitoring op jaarbasis, dan wel een herhaalde inventarisatie na een periode van minimaal 3 tot maximaal 5 jaar kunnen betreffen. De wenselijkheid van een of ander dient echter door de Vereniging Natuurmonumenten te worden bepaald.

SAMENVATTING INVENTARISATIEGEGEVENS:

In totaal werd de aanwezigheid van 89 bladmossoorten vastgesteld, waaronder 4 Rode Lijst-soorten. Deze kunnen globaal als volgt worden ingedeeld (tussen haakjes staat het aantal Rode Lijst-soorten vermeld):

a. Blijvende soorten ¹ :	71 (3)
b. Pioniersoorten:	12
c. Incidenteel aanwezig:	3 (1)
d. Lithofyten:	9
e. Epifyten:	12 (2)
f. Verwacht te zullen verdwijnen:	3

Naar landelijk voorkomen en gerelateerd aan het Kempens district kunnen deze soorten als volgt worden ingedeeld:

Zeer algemeen voorkomend:	27 soorten
Algemeen voorkomend:	37 soorten
Vrij algemeen voorkomend:	10 soorten
Vrij zeldzaam voorkomend:	8 soorten
Zeldzaam voorkomend:	6 soorten
Zeer zeldzaam:	1 soort

De landelijke frequentie van voorkomen is ontleend aan: De Nederlandse Bladmossen. A. Touw en V.W. Rubers, 1989.

Voor wat betreft de frequentie van voorkomen binnen het gebied van Huis ter Heide: zie de nadere beschrijving van de aangetroffen mossoorten.

Van de levermossen zijn binnen het gebied van Huis ter Heide 19 soorten aangetroffen, waaronder 3 Rode Lijst-soorten.

Deze kunnen globaal als volgt worden ingedeeld:

Blijvende soorten:	15
Pioniersoorten:	3
Verwacht te verdwijnen:	1

Onder de aangetroffen soorten bevindt zich slechts 1 uitgesproken epifyt.

¹ Onder een 'blijvende soort' wordt verstaan een soort die naar verwachting nog vele jaren in het gebied aanwezig zal zijn, indien er niets ingrijpends zal plaatsvinden met de betrokken biotoop.

Naar landelijk voorkomen en gerelateerd aan het Kempens district (ontleend aan: De Nederlandse Levermossen & Hauwmossen. S.R. Gradstein en H.M.H. van Melick, 1996) kunnen de aangetroffen levermossen als volgt worden ingedeeld:

Zeer algemeen voorkomend: 1 soort
Algemeen voorkomend: 7 soorten
Vrij algemeen voorkomend: 7 soorten
Vrij zeldzaam voorkomend: 4 soorten

Voor wat betreft de frequentie van voorkomen binnen de terreinen van Huis ter Heide kan gesteld worden, dat in vergelijking met soortgelijke natuurgebieden in de regio, het levermossenbestand, niet zozeer in het aantal soorten, maar wel in kwantiteit, vooralsnog minder goed ontwikkeld is. Voor overige informatie zie: nadere beschrijving van de betrokken soorten.

4b. Bryologische waarnemingen van drs. G. Verschuren

De heer Verschuren heeft, in het kader van een ecologische en plantensociologische studie binnen het gebied van Huis ter Heide, een aantal aspecten m.b.t. een tweetal mossoorten waargenomen, die hier zeker vermeldenswaard zijn.

Bos-schoffemos

Een van de soorten betreft *Scapania nemorea* (L.) Grolle, het Bos-schoffemos. De aanwezigheid van deze soort werd voor het eerst op 23 oktober 1979 vastgesteld. De plant werd aangetroffen op een dode berkenstam, die deels over een soms watervoerende greppel lag en daar nog steeds aanwezig is in nauwelijks molmende staat.

De groeiplaats werd min of meer regelmatig bezocht. Opmerkelijk nu is dat de betrokken plant in de vele tussenliggende jaren niet of nauwelijks in omvang is toegenomen. Wel zijn er een klein aantal andere exemplaren elders op de stam verschenen, die overigens ook zeer klein in omvang zijn.

Weliswaar is het Bos-schoffemos in Nederland zelden fertiel, maar de plant produceert normaliter jaarlijks een groot aantal broedkorrels, die ook bij de laatste opname (okt. 1997) aanwezig waren.

Dit laatste nu zou een sterkere uitbreiding rechtvaardigen ofwel minstens doen verwachten.

Hoewel deze mossoort verreweg het meest terrestrisch werd aangetroffen zijn andere groeiplaatsen, waaronder hout, niet onbekend. Toch zal de oorzaak van de hier beschreven gang van zaken toch in relatie met het betrokken substraat gezocht moeten worden. Dit temeer omdat begeleidende soorten zoals bijv. *Hypnum cupressiforme*, het Gewoon klauwtjesmos, dat gewoonlijk een snelgroeiende en andere mossoorten verdringende soort is, ook hier geremd lijkt.

Dat het voorgaande niet kan worden afgedaan als 'op zichzelf staand geval', zou mogelijk kunnen blijken uit de vaststelling van een dergelijke standvastigheid op een marginaal substraat, nu m.b.t. de soort *Scapania undulata* (L.) Grolle, het Beek-schoffemos, elders in de regio.

Hier betreft de groeiplaats op een aantal oude met carboleum geïmpregneerde beschoeiingspaaltjes aan een beekoever. Deze beek heeft wisselende waterstanden en de paaltjes staan daardoor zo nu en dan onder water.

Weliswaar is de waarnemingsperiode hier veel korter, namelijk van begin 1993 tot heden, maar ondanks dit kan toch gesteld worden dat de betrokken planten ook hier niet of nauwelijks in omvang toenemen. Ook hier is sprake van het optreden van enige, ook klein blijvende exemplaren in de directe omgeving en op de betrokken paaltjes. Sinds het begin van 1997 is er ook van een begeleider sprake namelijk *Amblystegium riparium*, het Beek-pluisdraadmos. Dit mos is normaliter ook een sterk expanderende soort, die mogelijk het Beek-schoffemos kan verdringen. Hoewel prematuur bestaat ook hier de indruk m.b.t. deze laatste soort van een zekere geremdheid.

Hoewel het voorgaande minder relevant is m.b.t. de onderhavige inventarisatie, maakt het zeker deel uit van de bryologische studie. In dat verband is het dan ook zeer verheugend dat de heer L.

Querelle persoonlijk het 'beschermheerschap' over de groeiplaats in Huis ter Heide op zich heeft genomen, zodat de toekomstige ontwikkelingen gevolgd kunnen worden.

Hauwmossen

De volgende bijzondere waarneming betreft een hauwmossoort. Destijds door de heer Verschuren gedetermineerd als *Anthoceros punctatus* L.

Ook dit mos werd voor het eerst aangetroffen in het begin van de 80er jaren, rond de Akker op de Groote Bodem, met begeleidende mossen als o.a. *Riccia glauca*, het Gewoon landvorkje. Sedertdien werd vrijwel elk jaar de aanwezigheid van de genoemde mossen vastgesteld, met als laatste waarneming mei 1995. Naar onze opvatting mag dit als bijzonder gelden, omdat een dergelijke standvastigheid nooit eerder in de regio en wellicht ook daarbuiten nooit eerder werd waargenomen. De persistentie van deze toch eenjarige pioniersmossen is zeer wel mogelijk het gevolg van het tot dusver gevoerde beheer ter plekke, waarbij jaarlijks steeds weer 'kale' grond ter beschikking komt. Dit is een van de biotoeppen van de betrokken mossoorten.

We kunnen dit vergelijken met de waarnemingen in het Natuurontwikkelingsproject De Kaaistoep van de NV Tilburgsche Waterleiding Mij. te Tilburg, waar eind 1995 in de daar pas aangelegde moerasjes en poelen vrij massaal 3 hauwmossoorten werden aangetroffen. Daarna is er sprake van sterke decimering door verdringing. De verwachting is dan ook dat ze hier spoedig geheel verdwenen zullen zijn. Dit gegeven sterkt de opvatting dat het jaarlijks ploegen van de betrokken akker een voorwaarde is voor de jaarlijkse terugkeer van dit hauwmos.

Recent (1996) is de systematiek van de in Nederland voorkomende hauwmossen aan een revisie onderworpen. Dientengevolge zou de toenmalige determinatie van dit mos een nadere controle behoeven om tot een nu geldige naamgeving te komen.

Gezien het v.w.b. het groeiseizoen ongunstige tijdstip van de opnamen terplekke, werden echter geen planten van het hauwmos aangetroffen. Er is evenmin herbarium materiaal beschikbaar, zodat v.w.b. de correcte nomenclatuur hopelijk later een standpunt ingenomen kan worden.

Toelichting: Na de publicatie van *Anthoceros agrestis* (Paton 1979) werd aangenomen dat vele, zo niet alle *A. punctatus* collecties uit Nederland tot *A. agrestis*, het Gewoon hauwmos, gerekend moesten worden. Beide soorten zijn nauwverwant, maar *A. punctatus*, het Zwart hauwmos, onderscheidt zich door de grotere antheridiën (meer dan 100 μm), terwijl die van *A. agrestis* 50 tot 90 μm lang zijn.

Omdat in 1995 de aanwezigheid van *A. punctatus* in Noord-Brabant (Kaaistoep, Tilburg) na sedert ongeveer 100 jaar wederom werd vastgesteld, is het zeker interessant te onderzoeken welke soort de vondst van de heer Verschuren betreft!

Temeer omdat momenteel slechts 4 groeiplaatsen van *A. punctatus* in Nederland bekend zijn.

Andere levermossoorten

Uit het in de periode 1979/80 door hem verrichte plantensociologisch onderzoek blijkt vervolgens ook nog, dat een aantal levermossoorten die destijds werden aangetroffen zich blijkbaar niet hebben kunnen handhaven. Betrokken soorten zijn: *Ptilidium ciliare* (Gewoon franjemos), *Lepidozia reptans* (Neptunusmos), *Cephaloziella rubela* (Rood draadmos) en *Lophozia ventricosa* (Gewoon trapmos). Daartegenover staat dat alle door hem in het onderzoek betrokken bladmossen wel bij de recente inventarisatie werden aangetroffen.

Gezien het feit dat alle betrokken levermossen tot de meer vochtminnende soorten gerekend moeten worden, zou hun 'verdwijning' heel wel het gevolg kunnen zijn van de meteorologisch zeer droge periode van de jaren 1995/96. Andere conclusies zijn prematuur omdat zeker niet uitgesloten kan worden dat deze mossen toekomstig wederom aangetroffen kunnen worden binnen het gebied van Huis ter Heide.

5. Beheersadviezen

Navolgende adviezen zijn opgesteld in de aanname dat de Ver. Natuurmonumenten streeft naar een zo groot mogelijke biodiversiteit binnen elk van de onder haar beheer vallende terreinen. Hierbij is getracht strijdigheid met enig ander 'natuurbelang' te vermijden.

Binnen het landgoed Huis ter Heide zijn slechts enige plaatsen aan te wijzen waar de bryoflora nadere aandacht zou mogen krijgen. Voor het overgrote deel van het gebied zou gesteld kunnen worden dat het huidige beheer en de toekomstige herinrichtingsplannen zeker niet als 'mosonvriendelijk' kunnen worden betiteld.

1. Als belangrijkste aandachtsobject dient het wilgenbroekbosje bij de beide vendelen van het Plakkeven te worden aangemerkt. Momenteel komen daar reeds een aantal meer zeldzame epifyten en tevens Rode Lijst-soorten voor, waardoor dit broekbosje uniek is voor het landgoed Huis ter Heide. Bovendien moet zeker niet uitgesloten worden geacht dat zich hier in de toekomst meer (zeldzame) mossoorten zullen vestigen.
Derhalve wordt het belangrijk geacht ingrepen van welke aard dan ook in het betrokken wilgenbroekbosje te vermijden. De dichtheid van het struweel is een zekere garantie voor een relatief hogere luchtvochtigheid, die belangrijk is voor de betrokken mosflora.
De directe oeverzone's van de beide vendelen zijn niet in het voorgaande advies begrepen. Tegen eventuele periodieke schoning bestaat geen bezwaar en zou mogelijk zelfs de mosflora ten goede komen.
Hoewel genoegzaam bekend, kan niet worden nagelaten de lage waterstand ter plekke als bron van zorg te noemen, naast de eutrofiëring.
2. Hoewel tegen het voornemen om de zogenaamde exoten uit het boombestand te verwijderen geen bezwaren bestaan, zou het goed zijn dat een uitzondering werd gemaakt voor een perceel Douglassparren (op bijgaande kaart gemerkt: A). Hier bevindt zich een zeer fraai en gesloten mospakket, waaronder enige niet 'alledaagse soorten'. Dit object leent zich ons inziens nog geruime tijd bijzonder goed voor niet al te lange educatieve mossenexcursies.
3. Uit waarnemingen van drs. G. Verschuren is gebleken dat aan de rand van de akker op de Grootte Bodem nu vele jaren achtereen 'n hauwmossoort aangetroffen wordt. Uit het voorgaande zou kunnen worden afgeleid dat het uitgevoerde beheer ter plekke tegemoet komt aan de biotoopeisen van dit mos. Omdat elders in de regio een dergelijke standvastigheid van dit eenjarige en zeldzame mos nooit werd geconstateerd, zou het goed zijn het tot dusver gevoerde beheer ongewijzigd te continueren. (Voor geïnteresseerden een boeiend studieobject!)
4. Een momenteel dichtgroeïende sloot, gelegen in de zuidelijke oeverzone van het Leikeven (op bijgaande kaart gemerkt: B), die kennelijk bij de grote schoonmaak van het ven gespaard is gebleven, heeft vooralsnog een soort depotfunctie voor een aantal minder algemene mossoorten. De oevers van deze sloot zouden bij voorkeur in het najaar kort gemaaid moeten worden, waardoor deze biotoop nog geruime tijd behouden zal kunnen worden.
5. Betonnen en stenen objecten vormen binnen het landgoed Huis ter Heide de groeiplaats voor een aantal mossoorten. Het verdient derhalve aanbeveling dit soort objecten, die de enige biotoop vormen voor de lithofyten onder de mossen, niet uit het gebied te verwijderen. Ook niet als ze door bijvoorbeeld buitengebruik-stelling of vervanging schijnbaar doelloos geworden zijn (bijvoorbeeld de resten van een betonnen buis bij de akker op de Grootte Bodem). Op dit soort objecten zouden zich in de toekomst meerdere mossoorten, waaronder zeldzame, kunnen vestigen hetgeen dan weer de biodiversiteit ten goede komt.
6. Populier, wilg en vooral de Gewone Vlier (*Sambucus nigra*) vormen in Nederland de uitgesproken biotoop voor epifyten onder de mossen, waaronder veel zeldzame tot zeer zeldzame soorten. Gezien het feit dat deze houtige gewassen binnen Huis ter Heide eerder zeldzaam zijn, is het zeer aan te raden de aanwezige exemplaren bijzondere aandacht te geven, dus zeker niet verwijderen! Bij eventuele herbepantingsplannen zou het wellicht te overwegen zijn deze soorten daarbij te betrekken.

6. Overzicht bladmossen van Huis ter Heide

1. BEEK PLUISDRAADMOS - BEEKMOS

Amblystegium riparium (Hedw.) Schimp

Dit meerjarig mos, dat vooral op vochtige tot natte plaatsen voorkomt en zelfs inundatie verdraagt, is landelijk gezien zeer algemeen. Het kan op allerlei substraten groeien. Deze soort werd in Huis ter Heide evenwel slechts éénmaal aangetroffen op de voet van een wilg in een sloot langs het voormalige hoogspanningstracé. Aangenomen mag worden dat deze soort zich binnen het gebied zal uitbreiden, waarbij dan vooral gedacht kan worden aan de 'broekbosjes' van Plakkeven en Bodemven.

2. GEWOON PLUISDRAADMOS

Amblystegium serpens (Hedw.) Schimp.

Dit is een meerjarig mos dat op diverse substraten aangetroffen kan worden, hoewel het zich in het binnenland veelal als epifyt en lithofyt manifesteert. Het is landelijk een zeer algemeen voorkomende soort, die binnen het betrokken gebied enige malen op beton en in het wilgenbroekbos rond het Plakkeven vrij rijkelijk werd aangetroffen. Ook van deze soort mag aangenomen worden dat die zich zal uitbreiden.

3. KLEIN RIMPELMOS

Atrichum tenellum (Rohl.) Bruch. et Schimp.

Een overblijvende en meestal kleine zoden vormende mossoort, die landelijk alleen in het Kempens district vrij algemeen is en vrij zeldzaam voorkomt in het Drents-, Subcentreurop- en Gelders district. Het is een leemindicator. Deze soort werd in Huis ter Heide alleen, maar wel vrij rijkelijk aangetroffen rond het Leikeven, waarbij aangenomen mag worden dat het nog geruime tijd aanwezig zal zijn.

4. GROOT RIMPELMOS

Atrichum undulatum (Hedw.) P. Beauv.

Dit meerjarig en zodevormend mos komt landelijk zeer algemeen voor. Het groeit op allerlei grondsubstraten, die niet al te droog en niet al te open zijn. In Huis ter Heide is het vrijwel overal present en het behoort zeker tot de meer permanente soorten.

5. GEWOON KNOPJESMOS

Aulacomnium androgynum (Hedw.) Schwagr.

Het is een onmiskenbare mossoort met bijna altijd aanwezige kenmerkende schijnkapselstelen die een bolvormig hoopje broedkorrels dragen. Dit mos groeit vooral op dood hout, grof strooisel maar evengoed op de schors van een aantal levende boomsoorten. Het is landelijk gezien zeer algemeen en dit is ook voor Huis ter Heide het geval.

6. VEEN-KNOPJESMOS - ROOD VILTMOS

Aulacomnium palustre (Hedw.) Schwagr.

Deze mossoort is in het grootste deel van Nederland algemeen, ook in het Kempens district. Het is een soort die vooral voorkomt in mospakketten op veen, maar ook op vochtig dik naaldstrooisel van Lariks, Douglasspar e.d. Deze soort werd slechts tweemaal aangetroffen, in kleine bestanden, en wel aan de noordrand van het Leikeven en voorts tussen de beide vendelen van het Plakkeven. Aangenomen kan worden dat deze soort zich zal uitbreiden.

7. GEWOON SMARAGDSTEELTJE

Barbula convoluta Hedw.

Een in geheel Nederland algemeen tot vrij algemeen voorkomende mossoort, die in het Duinen- en Fluviaal district zelfs zeer algemeen is. Het groeit bij voorkeur op veen, leem of gemengde zandgronden; veel op ruderaal plekken en langs paden. Het werd ook binnen het gebied van Huis ter Heide regelmatig aangetroffen en kan dan ook tot de permanente soorten gerekend worden.

8. **BLEEK DIKKOPMOS**
Brachythecium albicans (Hedw.) Schimp.
 Deze mossoort verkiest zandgronden als standplaats en is in het overgrote deel van Nederland algemeen. Ook in Huis ter Heide is het een veelvoorkomende soort die zich vooral aan de bos- en padranden in het zuidelijk deel manifesteert. Het werd in het gebied ook éénmaall op een betonnen duiker aangetroffen. Bleek dikkopmos is een permanente soort binnen Huis ter Heide.
9. **GEWOON DIKKOPMOS**
Brachythecium rutabulum (Hedw.) Schimp.
 Een in verschijningsvorm zeer variabele soort, die zowel terrestrisch, epifytisch als lithofytisch kan worden aangetroffen en bestand is tegen tijdelijke inundatie. Landelijk is het een zeer algemeen voorkomende soort, een kwalificatie die ook voor Huis ter Heide van toepassing is.
 Dit is een van de mossoorten die in het proces van successie andere mossoorten, vooral de epifytische, kan verdringen.
10. **PENSEEL-DIKKOPMOS**
Brachythecium populeum (Hedw.) Schimp.
 Dit mos is algemeen in Zuid-Limburg, het Gelders district en een deel van het Fluviaal district, daarnaast in een deel van de binnenduinen. Daarbuiten is het zeldzaam of ontbreekt het, maar het lijkt zich uit te breiden.
 Het groeit overwegend lithofytisch op kalkhoudende substraten in een vochtige omgeving, daarnaast ook op stobben en de voet van bomen met een zwak zure schors.
 Deze soort werd slechts éénmaall aangetroffen, in fertiele toestand, in een perceel Douglassparren op het zaagvlak van een eikestomp. Vooralsnog moet deze mossoort als zeer zeldzaam worden opgevat, waarbij het niet uitgesloten is dat het zich verder zal uitbreiden.
11. **GLAD DIKKOPMOS**
Brachythecium salebrosum (Web. et Mohr.) Schimp.
 Deze mossoort is algemeen in het midden en zuidoosten van het land, vrij algemeen in het Kempens en Fluviaal district en elders zeldzaam tot ontbrekend. Het groeit vooral op wilg en op dood hout, minder op andere substraten zoals bijvoorbeeld beton.
 Binnen het gebied van Huis ter Heide werd deze soort met een bescheiden bestand alleen aangetroffen op wilgen in het broekbosje rond het Plakkeven. Het is evenwel niet onwaarschijnlijk dat dit mos zich hier in dergelijke biotopen zal uitbreiden.
12. **ZACHT DIKKOPMOS - FLUWEELMOS**
Brachythecium velutinum (Hedw.) Schimp.
 Dit mos kan op allerlei substraten worden aangetroffen, mits enigermate beschaduwd en niet al te droog. Het is algemeen in het oostelijk deel van Nederland, naar het westen toe is het zeldzaam.
 Deze soort werd slechts éénmaall aangetroffen en wel op een stuk beton. Hoewel daarmee deze soort als zeldzaam moet worden beschouwd voor het betrokken gebied is het anderzijds heel wel mogelijk dat ze zich zal uitbreiden.
13. **ZILVER KNIKMOS - ZILVERMOS**
Bryum argenteum Hedw.
 Dit door de markante 'zilverkleur' gemakkelijk herkenbare mos is landelijk zeer algemeen. Het groeit vooral op ruderaal plaatsen, langs weg- en padranden, op muren en beton.
 Dergelijke biotopen zijn nogal voorhanden binnen het gebied van Huis ter Heide en het is dan ook bijna vanzelfsprekend dat deze mossoort zeer goed vertegenwoordigd is.
14. **GEEL KORRELTJES-KNIKMOS**
Bryum barnesii Wood ex Schimp.
 Landelijk bezien is het een zeer algemeen voorkomende soort. Het is vooral een mos op plaatsen waar menselijke activiteiten hebben plaatsgevonden en is dus vrijwel overal waar sprake is van omgezette gronden present. Dit mos werd in Huis ter Heide vooral aangetroffen

op baggerresten uit sloten, op de oever van onlangs aangelegde poelen e.d. Het ligt in de lijn der verwachtingen dat deze soort tot de meer permanente soorten zal behoren.

15. **GROF KORRELTJES-KNIKMOS**

Bryum bicolor Dicks.

Ook deze soort is in het gehele land algemeen en komt vooral voor in pioniersituaties. Derhalve kan worden gesteld dat deze soort in feite 'naast' *Bryum barnesii* voorkomt, waarvoor dan ook dezelfde op- en aanmerkingen van toepassing zijn.

16. **ZODE KNIKMOS**

Bryum caespititium Hedw.

Het is een landelijk algemeen mos. Het komt als pionier vooral op verse vergravingen en op ruderaal plaatsen voor op diverse grondsoorten. In Huis ter Heide werd het aangetroffen op een schraalgrasland en in de omgeving van het Bodemven.

Het zal zich vermoedelijk ook wel vestigen in de omgeving van het Leikeven en mag tot de permanent aanwezige soorten gerekend worden.

17. **GEDRAAID KNIKMOS**

Bryum capillare Hedw.

Een mossoort die in de duingebieden vooral terrestrisch groeit, maar in het binnenland overwegend epifytisch of lithofytisch voorkomt. Landelijk gezien is de soort algemeen. Dit mos werd zowel op beton als op wilg (vooral rond Plakkeven) aangetroffen en zal zich zeer waarschijnlijk uitbreiden.

18. **ORANJE KORRELTJES-KNIKMOS**

Bryum gemmiferum Wilcz. et Dem.

Deze mossoort is algemeen in het overgrote deel van Nederland en heeft voor wat betreft de groeiplaatsen een sterke overeenkomst met *Bryum bicolor* en *Bryum barnesii*. Ook binnen het gebied van Huis ter Heide is dit het geval. Het zal in de toekomst op dergelijke biotopen veelal aanwezig zijn.

19. **ROOD KNIKMOS**

Bryum pallens (Brid.) Rohl.

Dit mos is vrij algemeen in het Waddendistrict; zeldzaam in het Fluviaal- en Hafdistrict en vrij zeldzaam in de overige districten. Het heeft een voorkeur voor vochtig kalkrijk zand als groeiplaats. Deze soort werd tot dusver vrij rijkelijk gevonden aan de oostzijde van het Leikeven, elders in beduidend mindere mate (Bodemven).

Aangenomen mag worden dat deze soort langdurig aanwezig zal blijven, dit mede op grond van de aanname dat de oeverzones periodiek droog zullen vallen.

20. **VEENKNIKMOS**

Bryum pseudotriquetrum (Hedw.) Gaertn. Meyer et Scherb.

Een in geheel Nederland algemeen tot vrij algemene mossoort, die groeit in allerlei vochtige tot natte omgevingen.

Dit mos werd in Huis ter Heide slechts éénmaal aangetroffen en wel op de oever van een afwatersloot aan de zuidzijde van het gebied. Aannemelijk is dat de soort zich vooral rond het Plakkeven en het Leikeven zal uitbreiden.

21. **ROOD KNOLLETJES-KNIKMOS**

Bryum rubens Mitt.

Het is een in Nederland zeer algemeen tot algemeen mos, dat een pionier is op allerlei open, arme bodems zoals die binnen het gebied van Huis ter Heide nogal voorhanden zijn. Ook in de toekomst zal deze mossoort in dergelijke biotopen verwacht mogen worden.

22. **ORANJE KNOLLETJES-KNIKMOS**

Bryum tenuisetum Limpr.

Dit mos wordt vooralsnog als vrij zeldzaam opgevat voor geheel Nederland, maar aangenomen mag worden dat het wellicht vaak over het hoofd gezien is. Het is een pionier

op droge, enigszins vaste zandgrond of leem. Dit mos werd slechts éénmaal aangetroffen en wel op de oever van het Leikeven. Het is niet uitgesloten dat deze soort vooral daar herhaald is aan te treffen.

23. HARTBLADIG NERF-PUNTMOS

Calliergon cordifolium (Hedw.) Kindb.

Deze mossoort is alleen in het Kempens- en Gelders district algemeen, daarbuiten minder voorkomend tot ontbrekend. Het groeit bij voorkeur in een natte omgeving, zoals bijvoorbeeld broekbossen, schraalgraslanden, e.d.

Hoewel dergelijke biotopen toch redelijk voorhanden zijn binnen het gebied, werd de soort slechts alleen rond het Plakkeven aangetroffen en dat in zeer bescheiden omvang.

Hoogstwaarschijnlijk zal de soort zich evenwel uitbreiden.

24. GEWOON PUNTMOS

Calliergonella cuspidata (Hedw.) Loeske.

Het is overal in Nederland algemeen. Het groeit vooral in een vochtige tot natte omgeving en daar dan vaak in gezelschap van de vorige soort. Deze soort werd evenwel binnen het gebied van Huis ter Heide slechts éénmaal aangetroffen in een sloot langs het voormalige hoogspanningstracé. Aangenomen moet worden dat dit mos zich in de toekomst zal uitbreiden.

25. BOS KRONKELSTEELTJE

Campylopus flexuosus (Hedw.) Brid.

In het grootste deel van Nederland is het een algemeen voorkomende mossoort, die vooral aangetroffen kan worden op humusarme bodems in lichte bossen en heidevelden, maar daarnaast ook wel op molmend hout. Binnen Huis ter Heide is het een van de meest voorkomende mossen.

26. GRIJS KRONKELSTEELTJE. - CACTUSMOS

Campylopus introflexus (Hedw.) Brid.

Deze vrij karakteristieke mossoort heeft zich sedert 1961 bijzonder snel in Nederland verspreid en is nu hier, met uitzondering van het Fluviaal- en Hafdistrict waar het vrij zeldzaam is, overal algemeen tot zeer algemeen. Dit is eveneens het geval binnen het gebied van Huis ter Heide.

27. GEWOON KRONKELSTEELTJE - BREEKBLAADJE

Campylopus pyriformis (K.F.Schultz) Brid.

Deze mossoort is gemakkelijk te herkennen aan de meestal vele, los op de plant liggende broedblaadjes (vanwaar de naam "Breekblaadje"). In geheel Nederland is het algemeen, m.u.v. het Fluviaal district, waar het zeldzaam is.

Het is ook binnen Huis ter Heide een veel aangetroffen mossoort.

28. PURPERSTEELTJE

Ceratodon purpureus (Hedw.) Brid.

Dit in het gehele land zeer algemene mos kan aangetroffen worden op nogal uiteenlopende standplaatsen, waaronder zeer vaak plaatsen waar menselijke activiteiten hebben plaatsgevonden. Het werd in Huis ter Heide terrestrisch, epifytisch en lithofytisch aangetroffen en is zodoende nadrukkelijk aanwezig.

29. KROP PLUISJESMOS.

Dicranella cerviculata (Hedw.) Schimp.

Dit mos is in het grootste deel van Nederland, waaronder het Kempens district, vrij algemeen. Het groeit bij voorkeur op veen, weinig zand, lemig zand en permanent vochtig zand, zoals bijvoorbeeld de oevers van vennen en poelen. Deze soort werd vooral aan de oostzijde van het Leikeven in vrij grote hoeveelheden aangetroffen en zal zich hier waarschijnlijk lang handhaven.

30. **GEWOON PLUISJESMOS**
Dicranella heteromalla (Hedw.) Schimp.
 Voor wat betreft de zandgronden is deze mossoort in Nederland zeer algemeen. Het groeit bij voorkeur op greppel- en slootkanten, op boswallekens en ook wel op boomvoeten.
 In Huis ter Heide is het zeer goed vertegenwoordigd.
31. **GEWOON SIKKELSTERRETJE**
Dicranoweisia cirrata (Hedw.) Lindb. ex Milde.
 Het is een in het gehele land algemeen voorkomende mossoort, die vrijwel uitsluitend op bomen met een wat ruwere schors groeit.
 Binnen het gebied van Huis ter Heide is het eveneens rijkelijk aanwezig.
32. **BOSSIG GAFFELTANDMOS**
Dicranum montanum Hedw.
 Een mossoort die landelijk gezien plaatselijk algemeen is op de Veluwe; daarbuiten zeldzaam tot vrij zeldzaam. Wel kan gesteld worden dat het zich snel aan het uitbreiden is. Het groeit voornamelijk op de voet van eik, berk en beuk, in een bij voorkeur enigermate vochtig milieu. Dezerzijds is vastgesteld dat deze soort ruimschoots aanwezig is in de regio Midden-Brabant. Voor wat betreft Huis ter Heide is het hier nog aan de zeldzame kant.
33. **GEWOON GAFFELTANDMOS**
Dicranum scoparium Hedw. S.L.
 Dit mos is alleen in het Haf- en Fluviatiel district vrij zeldzaam, elders in Nederland algemeen. Het groeit bij voorkeur op enigermate beschaduwde humeuze zandgronden, daarnaast ook wel op boomvoeten en molmend hout.
 Deze soort is binnen het gebied van Huis ter Heide ruim vertegenwoordigd.
 Bij deze soort werd geen onderscheid gemaakt tussen de eventueel aanwezige variëteiten.
34. **HAKIG SMALTANDMOS**
Ditrichum cylindricum (Hedw.) Grout.
 Dit mos is in het grootste deel van Nederland vrij zeldzaam, alleen in het Kempens-, Löss- en Subcentreuroop district is het vrij algemeen. Het is een pionier op o.a. vers lemig zand. Het is dan ook niet vreemd dat deze soort alleen aan de west-zijde van het Leikeven werd aangetroffen, dit evenwel in een zeer kleine hoeveelheid. Het moet niet uitgesloten worden geacht dat dit mos herhaaldelijk acte de présence zal geven.
35. **GEWOON SIKKELMOS**
Drepanocladus aduncus (Hedw.) Warnst.
 Het mos is in het Krijtdistrict zeldzaam, vrij zeldzaam in het Drents-, Subcentreuroop-, Gelders- en Kempens district en elders algemeen. Het is een soort van vochtige tot natte milieus.
 In Huis ter Heide is het aangetroffen rond het Leikeven en Plakkeven. Naar verwachting zal deze soort hier lang stand kunnen houden.
36. **GEVEERD SIKKELMOS**
Drepanocladus exannulatus (Schimp.) Warnst.
 Rode Lijst-soort cat. 3
 Een soort die vrij algemeen is in het Kempens-, Gelders- en Waddendistrict, vrij zeldzaam in Subcentreuroop en Drents district en daarbuiten zeldzaam tot ontbrekend. Dit mos heeft de laatste decennia vrijwel overal een teruggang laten zien.
 Het groeit vooral in een niet al te zure en/of voedselrijke, vochtige tot natte omgeving of zelfs vrij zwevend in het water.
 Binnen het complex van Huis ter Heide werd deze soort aangetroffen aan de rand van het Leikeven (leg. B. van Tooren) en in het westelijk deel op de oever van een bos(brand)poel (leg. C. Buter), hier evenwel in een zeer bescheiden hoeveelheid.
 Gezien het feit dat de aanwezigheid van deze soort ook in 1965 werd vastgesteld en dat het blijkbaar zelfs de drastische 'schoning' van het Leikeven heeft overleefd, lijkt het dat er

'overlevingskansen' bestaan. Uitsluitend daarover zou verkregen kunnen worden door nauwgezette monitoring.

37. VEN SIKKELMOS

***Drepanocladus fluitans* (Hedw.) Warnst.**

Het is algemeen in het Drents-, Gelders-, Subcentreuroop- en Kempens district. Niet bekend uit de overige districten. Het is net als de vorige soort een mos van vochtige tot natte omgeving.

Dit mos werd rond het Leikeven zeer massaal en vaak fertiel aangetroffen en is hier zelfs het meest dominant aanwezige mos. Dit is evenzo het geval rond het Plakkeven. Van deze soort wordt aangenomen dat het Geveerd sikkelmos hierdoor kan worden verdrongen.

Vensikkelmos kan mogelijk opgevat worden als een indicator voor eutrofiëring.

38. FIJN SNAVELMOS - FIJN LADDERMOS

***Eurhynchium praelongum* (Hedw.) Schimp. quod.nom.**

Het is landelijk een zeer algemeen mos, dat zowel terrestrisch als epifytisch en lithofytisch kan worden aangetroffen. Deze mossoort is ook binnen de terreinen van Huis ter Heide ruimschoots en blijvend aanwezig.

39. GEPLOOID SNAVELMOS

***Eurhynchium striatum* (Hedw.) Schimp.**

Dit mos is op de zware klei en in de veengebieden van het Hafdistrict, daarnaast ook op arme zandgronden zeldzaam. Daarbuiten is het een algemeen voorkomende soort. Het verkiest voornamelijk een standplaats op voedselrijke en kalkhoudende, niet al te droge gronden.

Deze soort werd op een aantal lokaties aangetroffen, maar steeds in bescheiden hoeveelheden en steeds op een naaldstrooiselpakket. Uit waarnemingen elders in de regio is gebleken dat dit substraat vaker als groeiplaats geaccepteerd is.

40. GEWOON KRULMOS

***Funaria hygrometrica* Hedw.**

Deze mossoort is in geheel Nederland zeer algemeen. Het komt vooral daar voor waar menselijke activiteiten hebben plaats gevonden. Rond het Leikeven, op baggermateriaal uit sloten en op de oevers van recent aangelegde poelen werd deze soort vaak aangetroffen. Het zal ook in de toekomst op dergelijke substraten aangetroffen kunnen worden.

41. GEWOON MUISJESMOS

***Grimmia pulvinata* (Hedw.) J.E. Smith.**

Deze in geheel Nederland zeer algemeen voorkomende mossoort, groeit vrijwel uitsluitend als lithofyt, soms echter ook als epifyt.

In Huis ter Heide werd dit mos vooral op beton en steen aangetroffen, daarnaast ook als epifyt op wilg in het broekbosje rond het Plakkeven. Het kan als permanent aanwezig mos worden beschouwd.

42. GEKLAUWD PRONKMOS

***Herzogiella seligeri* (Brid.) Iwats.**

Dit mos is in het Drents-, Gelders-, Subcentreuroop district en in de IJsselmeerpolders algemeen. In het Kempens-, Duin- en Waddendistrict is het vrij zeldzaam. Het groeit bij voorkeur op molmend hout of op de onderstam van eik.

Deze soort werd op 3 verschillende lokaties (KM-vakken) aangetroffen, waarmee mag worden aangenomen dat het zich hier permanent gevestigd heeft.

43. GEWOON KLAUWTJESMOS

***Hypnum cupressiforme* Hedw. S.L.**

Deze soort is zeer algemeen in het gehele land. Het groeit vooral op bomen, houtstrooisel, e.d., maar daarnaast ook gewoon op de grond (vooral in de duinen het geval) en op steen/beton. Dit mos is binnen het gebied van Huis ter Heide nadrukkelijk aanwezig.

Van deze mossoort zijn 12 variëteiten beschreven. Hoewel niet nadrukkelijk onderzocht kan toch gesteld worden dat 3 van deze variëteiten ook in Huis ter Heide aanwezig zijn. Deze zijn: var. filiforme, var. resupinatum en de var. tectorum.

Voorts behoort deze soort tot die mossen welke in het proces van successie andere mossen verdringen; het is mogelijk zelfs de krachtigste in dit opzicht.

44. HEIDE KLAUWTJESMOS

Hypnum jutlandicum Holmen et Warncke.

Deze oppervlakkig bezien nauwelijks van de vorige soort te onderscheiden mossoort is algemeen tot zeer algemeen in het overgrote deel van Nederland. Het is alleen zeldzaam in het Haf- en Fluviaal district en nog niet aangetroffen in Zuid-Limburg.

Deze mossoort komt vooral voor op voedselarme zandgronden en is in Huis ter Heide goed vertegenwoordigd.

45. SLANKMOS

Leptobryum pyriforme (Hedw.) Wils.

Dit mos is vooral op de zandgronden algemeen. Het is een eenjarige pionier op open, vochtige tot natte ruderaal plaatsen, e.d.

Het werd vooral rond het Leikeven aangetroffen, daarnaast ook bijvoorbeeld op baggermateriaal in de omgeving van het Bodemven. Deze soort zal ook in de toekomst in dergelijke biotopen verwacht mogen worden.

46. KUSSENTJESMOS

Leucobryum glaucum (Hedw.) Angstr.

Deze mossoort is algemeen in het Drents-, Gelders-, Subcentreurop-, Kempens- en Duindistrict. Het is niet bekend uit het fluviaal district en vrij zeldzaam in de overige delen van Nederland. Bij voorkeur groeit het op zure sterk humeuze zandgrond, maar kan ook wel op boomvoeten van bijvoorbeeld berk worden aangetroffen. Dit laatste dan voornamelijk in een wat vochtiger milieu.

Kussentjesmos werd in Huis ter Heide voornamelijk aangetroffen in de oudere bospercelen, maar in zeer bescheiden bestanden. Verwacht mag worden dat het zich zal uitbreiden.

47. SPELDEKNOPMOS

Micromitrium tenerum (B&S) Crosby.

Rode Lijst-soort cat. 4

Dit mos werd in 1990 voor het eerst in Nederland aangetroffen (H.J. During). Het is tot dusver kennelijk gebonden aan drooggevallen poelbodems, e.d.

Deze soort werd tot dusver slechts éénmaal aangetroffen: op een drooggevallen deel van het Leikeven. (Leg. M. van Roosmalen 1995. Controle H. van Melick).

Op grond van het feit dat dit minuscule mos in 1995 gedurende de droge zomer massaal optrad in een drooggevallen poel bij Balsvoort en ook verscheen in een drooggevallen moerasje van de Kaaistoep (Tilburg), doet de verwachting recht dat een hernieuwd optreden pas dan zal plaatsvinden als de kennelijk vereiste biotoop beschikbaar komt.

Deze mossoort moet dan ook als incidentele 'gast' beschouwd worden.

48. GEWOON STERREMOS

Mnium hornum Hedw.

Het mos is een landelijk algemene soort. Het groeit vrijwel uitsluitend op zure, bij voorkeur enigermate beschaduwde en niet al te droge plaatsen.

Dit mos is binnen de terreinen van Huis ter Heide ruim voorhanden en mag zeker tot de permanente soorten gerekend worden.

49. NOORS MOS

Oligotrichum hercynicum (Hedw.) D.C.

Dit mos is vrij zeldzaam in het Drents district, zeldzaam in het Subcentreurop district en daarbuiten alleen bekend van een beperkt aantal plaatsen (o.a. ook in de Drunense Duinen).

Het is een pionier op kalkvrij lemig zand.

Binnen het gebied van Huis ter Heide werd een tweetal groeiplaatsen aangetroffen van zeer bescheiden omvang. Beide plaatsen betreft een bospad zodat hier toch van een zekere bedreiging sprake is. Naast het gevaar van 'vertrapping' door bezoekend publiek is er ook nog de mogelijkheid van verdringing door andere mossoorten (o.a Groot rimpelmos) en grassen. Het is dan ook onzeker of dit mos zich hier zal kunnen handhaven.

50. GEELSTEELTJE

Orthodontium lineare Schwagr.

Het is op de zandgronden van Nederland en in de kuststrook algemeen. Het groeit vooral op bomen met een ruwe en zure schors, zoals den, berk en eik. Ook is het vaak aan te treffen op molmende boomstronken van vooral naaldbomen.

Deze soort is binnen Huis ter Heide goed vertegenwoordigd en is zeker een van de 'blijvende' soorten.

51. GEWONE HAARMUTS

Orthotrichum affine Schrad ex Brid.

Deze mossoort kan in geheel Nederland aangetroffen worden, maar is vrijwel altijd beperkt tot kleine planten en in geringe hoeveelheid. Het groeit vooral op iep, populier, vlier en wilg. Het kan ook, hoewel in beduidend mindere mate, ook als lithofyt aangetroffen worden. Dit was vroeger algemener dan nu het geval is, waarschijnlijk door milieufactoren.

Binnen het gebied werd het verspreid maar vooral aangetroffen in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven. Van deze soort kan aangenomen worden dat die zich zal handhaven.

52. GESTEELDE HAARMUTS

Orthotrichum anomalum Hedw.

Deze soort kan overal in Nederland, behalve in het Waddendistrict, aangetroffen worden. Het groeit vrijwel uitsluitend als lithofyt.

Dit mos werd slechts éénmaal aangetroffen en wel op een betonnen waterput aan de noordrand van het Plakkeven, min of meer in de bosrand. Het is zeker niet uitgesloten dat deze soort zich op meer van dergelijke beton/steenobjecten binnen het gebied zou kunnen vestigen. In dit opzicht is het dan ook raadzaam dergelijke objecten niet te verwijderen, temeer omdat ook nog andere lithofytische soorten aangewezen zijn op dit substraat.

53. GRIJZE HAARMUTS

Orthotrichum diaphanum Brid.

Een algemeen voorkomende soort in geheel Nederland. Het mos groeit vooral op kalkhoudende steensubstraten, maar daarnaast evengoed op bomen en dan vooral op iep, populier, vlier en wilg.

Dit mos is de best vertegenwoordigde haarmutssoort in Nederland, dit evenzo in Huis ter Heide en kan dan ook als permanent aanwezige soort beschouwd worden.

54. BROEDKNOP HAARMUTS

Orthotrichum Iyellii Hook et Tayl.

Rode Lijst-soort cat. 3

Dit mos kan m.u.v. het ZO van het land vrijwel overal aangetroffen worden. Het heeft naar aangenomen kan worden sterk te lijden (gehad) onder de luchtverontreiniging. Het groeit vrijwel uitsluitend als epifyt en dan vooral op vlier en wilg; in zeldzame gevallen ook wel als lithofyt.

Deze soort werd in Huis ter Heide uitsluitend aangetroffen op wilg in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven en dit in een tamelijk redelijk bestand. Het laatste gerelateerd aan ervaringen elders en de afmetingen van het betrokken broekbosje.

Naar verwachting zal deze soort zich hier nog kunnen uitbreiden, mits er geen al te ingrijpende wijzigingen in de betrokken biotoop plaatsvinden.

55. **BEEK STAARTJESMOS**
Philonotis fontana (Hedw.) Brid.
 Deze mossoort is vrij algemeen in het Gelders-, Kempens- en Subcentreuroop district, vrij zeldzaam in het Drents- en zeldzaam in het Fluviaat district en verder alleen lokaal bekend. Het is een mos van vochtige tot natte standplaatsen.
 Het werd tot dusver alleen aangetroffen op slootkanten ten westen van het Leikeven en dit in (nog) beperkte mate. Het is evenwel de verwachting dat deze soort zich zal gaan uitbreiden.
56. **GEWOON KNIKKERTJESMOS**
Physcomitrium pyriforme (Hedw.) Brid.
 Het is algemeen in het Fluviaat- en Hafdistrict; in de overige districten vrij algemeen tot vrij zeldzaam en alleen in het Waddendistrict zeldzaam. Het groeit als eenjarige pionier bij voorkeur op verse voedselrijke gronden, vooral op sloot-, greppelkanten, drooggevallen poelen, e.d.
 Dit mos werd binnen Huis ter Heide spaarzaam aangetroffen en uitsluitend dan op slootkanten en rand Leikeven. Het zal naar verwachting ook toekomstig in dergelijke biotopen wel aangetroffen kunnen worden.
57. **GEKLAUWD PLATMOS**
Plagiothecium curvifolium Schlieph. ex Limpr.
 Deze mossoort is algemeen op de zandgronden, elders zeldzaam tot ontbrekend. Het groeit vooral in naaldbossen op strooisel.
 In Huis ter Heide werd het vrij vaak aangetroffen en aangenomen mag worden dat dit mos zich hier zeker zal handhaven.
58. **GLANZEND PLATMOS**
Plagiothecium denticulatum var. *denticulatum* (Hedw.) Schimp.
 Algemeen op de zandgronden, in de veengebieden van het Hafdistrict en de IJsselmeerpolders. Het is vrij zeldzaam in het Duin-, Wadden- en Fluviaat district en zeldzaam in de kleigebieden van het Hafdistrict. Het groeit vooral in droge tot vochtige naaldbossen en in duidelijk mindere mate elders.
 Hoewel het in de regio Midden-Brabant zeker niet zeldzaam is, werd deze soort in Huis ter Heide slechts tweemaal gevonden. Niettegenstaande dat is het toch aannemelijk dat dit mos zich hier zal uitbreiden.
59. **GLANZEND PLATMOS**
Plagiothecium denticulatum var. *undulatum* Ruthe ex Geh.
 Dit mos volgt qua verspreiding de vorige soort maar is minder algemeen en verkiest als groeiplaats steeds vochtige tot natte plaatsen. Moeras- en broekbossen genieten duidelijk voorkeur.
 Dit mos werd in Huis ter Heide slechts op één plaats aangetroffen, in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven. Ook voor dit mos is het aannemelijk dat het zich zal uitbreiden.
60. **KLEIN PLATMOS**
Plagiothecium laetum Schimp.
 Het is algemeen op de zandgronden en vrij zeldzaam tot zeldzaam elders. Het groeit voornamelijk op de voet van naald- en loofbomen met een zure schors.
 Deze soort is binnen het gebied van Huis ter Heide niet zeldzaam en kan dan ook als permanent aanwezige soort beschouwd worden.
61. **GROOT PLATMOS**
Plagiothecium nemorale (Mitt.) Jaeg.
 Deze soort is algemeen op de zandgronden, in het Fluviaat district en in de duinen. In de veengebieden van het Hafdistrict is het vrij algemeen, elders zeldzaam. Het groeit bij voorkeur op humeuze grond van greppel- en slootkanten.
 Dit mos werd in Huis ter Heide slechts tweemaal aangetroffen: de ene groeiplaats in een nogal geaccidenteerd gemengd bosperceel aan de westkant van het complex, de andere in een oude sloot aan de zuidzijde van de oeverzone van het Leikeven. Gezien het feit dat de

voorkeurs biotoop vrij rijk voorhanden is binnen Huis ter Heide is uitbreiding van dit mos waarschijnlijk.

62. GERIMPELD PLATMOS

Plagiothecium undulatum (Hedw.) Schimp.

Dit vrij grote en toch karakteristieke mos is in het grootste deel van Nederland algemeen tot vrij algemeen. In het Fluviaal-, Haf-, Krijt- en Lossdistrict is het zeldzaam tot ontbrekend. Het groeit vooral in niet al te droge naaldbossen.

Van deze soort werd een aantal groeiplaatsen aangetroffen, waaronder een vrij grote. Het kan zeker tot de 'blijvende soorten' gerekend worden.

63. BRONSMOS

Pleurozium schreberi (Brid.) Mitt.

Het is zeer algemeen op de zandgronden in Nederland, vrij algemeen in de duinen en in het Lössdistrict en zeldzaam in het Fluviaal- en Hafdistrict. Het groeit vooral in wat meer open naaldbossen en is kalkmijgend.

Dit mos is binnen Huis ter Heide rijkelijk en blijvend aanwezig.

64. GEWONE VILTMUTS

Pogonatum aloides (Hedw.) P. Beauv.

Landelijk gezien is het vrij algemeen in het Drents-, Gelders-, Subcentreurop- en Kempens district; daarbuiten zeldzaam tot ontbrekend. Het groeit voornamelijk op kalkvrij lemig zand of leem en dan vooral op verse greppelwanden e.d.

Deze soort werd in Huis ter Heide slechts éénmaal aangetroffen, namelijk in een oudere sloot aan de zuidrand van de oeverzone van het Leikeven. Dit mos zal zich daar vrijwel zeker niet kunnen handhaven tenzij deze sloot periodiek geschoond zal worden.

65. GEWOON BROEDKNOP-PEERMOS

Pohlia annotina (Hedw.) Lindb.

Dit mos is algemeen in het Drents-, Gelders-, Subcentreurop- en Kempens district; zeldzaam op de Wadden en in het Loss- en Krijtdistrict; elders afwezig.

Het groeit vooral als pionier op vochtige tot natte meestal humusarme gronden.

Deze soort werd vooral aangetroffen aan de rand van het Leikeven, maar ook op slootkanten en de oever van een amfibieënpool. Ook in de toekomst zal deze soort in dergelijke biotopen aangetroffen kunnen worden.

66. BOLLETJES-PEERMOS

Pohlia bulbifera (Warnst.) Warnst.

Het is een vrij algemene soort in het Drents-, Gelders-, Kempens- en Waddendistrict en het is zeldzaam in het Duin-, Loss- en Subcentreurop district. Het is eveneens een pionier op vochtig tot nat zand of venig zand en groeit voornamelijk op schaduwrijke plaatsen.

In tegenstelling tot dit laatste werd deze soort voornamelijk aangetroffen op de oever van het Leikeven en dus op een volledig onbeschaduwde groeiplaats. Daarnaast is het ook op slootkanten gevonden. Dit mos zal ook in de toekomst kunnen verschijnen op soortgelijke biotopen die ook de vorige soort verkiest.

67. GEWOON PEERMOS

Pohlia nutans (Hedw.) Lindb.

Landelijk gezien is het een zeer algemeen voorkomende mossoort op de zandgronden, de kalkarme duinen en de veengebieden van het Hafdistrict. Daarbuiten is het vrij zeldzaam tot ontbrekend.

Dit mos kan op nogal uiteenlopende standplaatsen aangetroffen worden. Het is binnen Huis ter Heide redelijk goed vertegenwoordigd en mag zeker tot de permanent aanwezige soorten gerekend worden.

68. **GEWOON HAARMOS**
Polytrichum commune Hedw.
69. **FRAAI HAARMOS**
Polytrichum formosum Hedw.
70. **ZAND HAARMOS**
Polytrichum juniperinum Hedw.
71. **GERAND HAARMOS**
Polytrichum longisetum Swartz ex Brid.
72. **RUIG HAARMOS**
Polytrichum piliferum Hedw.
De haarmossen zijn samengevat omdat ze algemeen tot zeer algemeen zijn op de zandgronden en bovendien omdat alle hier genoemde soorten ook binnen het gebied van Huis ter Heide dominant aanwezig zijn.
Wel dient vermeld te worden dat oppervlakkig bezien het Gewoon haarmos niet kan worden onderscheiden van het Fraai haarmos. Ook dient bewust gezocht te worden naar het Gerand haarmos omdat deze soort vaak samengroeit met andere haarmossen. Voorts groeit het Zand haarmos vooral rond het Leikeven. Het zal duidelijk zijn dat de haarmossen tot de 'huisinventaris' van Huis ter Heide behoren.
73. **VALS KORTSTEELTJE**
Pseudephemerum nitidum (Hedw.) Reim.
Dit mos komt in Nederland vrij zeldzaam voor en beperkt zich voornamelijk tot de zandgronden en een deel van het Fluviaal district. Het groeit vooral als snelgroeiende zomerpionier op natte modderige leem of zandige leem.
Deze soort werd slechts éénmaal aangetroffen aan de westzijde van het Leikeven en zal daar mogelijk ook in de toekomst nog wel acte de présence kunnen geven.
74. **GROOT LADDERMOS**
Pseudoscleropodium purum (Hedw.) Fleisch. ex Broth.
Deze mossoort is algemeen tot zeer algemeen in het gehele land. Het groeit bij voorkeur op enigermate beschaduwde, licht humeuze, niet al te arme gronden.
In Huis ter Heide werd het vooral aangetroffen langs diverse vergraste bospaden en zal naar verwacht hier blijvend aanwezig zijn.
75. **GEWOON PRONKMOS**
Pseudotaxiphyllum elegans (Brid.) Iwats.
[*Isopterygium elegans* (Brid.) Lindb.].
Dit mos is algemeen in het Drents-, Gelders- en Kempens district. Daarbuiten is het slechts van enige lokaties bekend. Het groeit vooral op humeuze, zure leem of lemig zand en dan bij voorkeur op walletjes, slootkanten e.d. in droge tot vochtige naaldbossen.
Vastgesteld is dat in de regio Midden-Brabant ook beukenlanen een rijk bestand van deze soort kunnen bezitten.
Binnen het terrein van Huis ter Heide is deze soort eerder aan de zeldzame kant. Gezien echter de rijke productie van broedtakjes, eigen voor dit mos, is het gerechtvaardigd uitbreiding te verwachten.
76. **BOOM SNAVELMOS**
Rhynchostegium confertum (Dicks.) Schimp.
Overal in Nederland komt het algemeen tot vrij algemeen voor. Het groeit vooral als epifyt maar evengoed op steensubstraten.
Dit mos werd in Huis ter Heide slechts weinig aangetroffen, het meest nog op wilg in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven.
Uitbreiding van deze soort is zeker niet uit te sluiten.
77. **GEWOON HAAKMOS**
Rhytidiadelphus squarrosus (Hedw.) Warnst.
Deze soort is overal in Nederland zeer algemeen. Dit mos groeit vooral op enigermate beschaduwde vochtige tot natte standplaatsen. In Huis ter Heide werd het vooral (en redelijk

vaak) aangetroffen aan de randen van het complex en op vergraste bospaden. Dit mos moet tot de permanent aanwezige soorten gerekend worden.

78. **STIJF VEENMOS**
Sphagnum capillifolium (Ehrh.) Hedw.
79. **GROOT VEENMOS**
Sphagnum crassycladum Warnst.
80. **WATER VEENMOS**
Sphagnum cuspidatum Hoffm.
81. **GEOORD VEENMOS**
Sphagnum denticulatum Brid. (*Sphagnum lescurii* Sull.)
82. **GEWIMPERD VEENMOS**
Sphagnum fimbriatum Wils.
83. **MOERAS VEENMOS**
Sphagnum subsecundum Nees.
84. **SPARRIG VEENMOS**
Sphagnum teres (Schimp.) Angstr.

De veenmossen worden hier eveneens samengevat omdat de genoemde soorten landelijk gezien algemeen tot vrij algemeen zijn in hun voorkomen. Voor wat betreft Huis ter Heide (afgezien van het bestand in het Bodemven) beperken ze zich echter in hun voorkomen vrijwel tot de directe omgeving van het Plakkeven en een klein bestand in een sloot aan de westzijde van het Leikeven. Op deze laatste groeiplaats zijn de planten het best ontwikkeld, terwijl ze rond het Plakkeven eerder een onvolkomen indruk maken. Dit laatste kan veroorzaakt zijn door het effect van de toch eerder droog te noemen omstandigheden van de betrokken groeiplaats terwijl ook de indruk bestaat dat eutrofiëring hierbij een rol speelt. In de onderzoeksperiode werd nauwelijks of geen vooruitgang vastgesteld, noch kwalitatief noch kwantitatief. Hierbij moet evenwel en nadrukkelijk de zeer droge perioden van vooral 1995 en 1996 mede in beschouwing worden genomen. Het wordt dan ook zinvoller geacht om na verloop van enige jaren een nader standpunt te bepalen met betrekking tot de stand van zaken rond de veenmossen. Het veenmosbestand in het Bodemven, hoewel nog soortenarm, maakt een normale indruk en roept dan ook geen vragen op.

85. **GEWOON ACHTERLICHTMOS**
Schistidium apocarpum (Hedw.) Bruch et Schimp.
Dit mos is landelijk gezien alleen in het Fluviaal district algemeen en vrij zeldzaam in de overige districten. Het is een uitgesproken lithofyt en groeit voornamelijk op oude cement en grof beton.
Deze soort werd in Huis ter Heide slechts éénmaal vastgesteld, op de eerder genoemde betonnen waterput aan de noordrand van het Plakkeven. Het moet niet uitgesloten worden geacht dat deze soort zich ook elders binnen het complex op aanwezig beton/steensubstraat zal vestigen.
86. **VIERTANDMOS**
Tetraphis pellucida Hedw.
Deze mossoort is algemeen in het Drents- en Gelders district en vrij zeldzaam in het Subcentreurop-, Kempens-, Loss- en Krijtdistrict. Daarbuiten wordt het zelden aangetroffen. Het groeit vooral op molmend hout, daarnaast ook wel op humusrijk zand, dit evenwel alleen in bossen op schaduwrijke en niet al te droge plaatsen.
In vergelijking met bossen in de regio is het aangetroffen bestand binnen Huis ter Heide eerder pover te noemen. De vindplaats hier betrof een ouder vrij dicht gemengd perceel. Aangenomen kan worden dat deze soort zich in Huis ter Heide wel blijvend gevestigd heeft en dat uitbreiding zeker niet onmogelijk moet worden geacht.
87. **GEWOON THUJAMOS**
Thuidium tamariscinum (Hedw.) Schimp.
Dit is landelijk gezien een vrij algemeen voorkomende mossoort, die alleen in het Hafdistrict vrijwel ontbreekt. Het groeit vooral in vochtige humusrijke loofbossen en meer zelden in

naaldbossen. In verreweg de meeste gevallen is het terrestrisch, maar kan soms ook op dood hout aangetroffen worden. Alle tot dusver in de regio aangetroffen groeiplaatsen zijn schaduwrijk. In Huis ter Heide werd een aantal groeiplaatsen aangetroffen, waaronder een fraaie en dit evenwel in een naaldperceel (Douglasspar)!

Gewoon thujamos behoort tot die mossen die hoogst zelden fertiel zijn. Vermeerdering komt dan ook uitsluitend tot stand door de vorming van nieuwe scheuten. Voor het behoud van de groeiplaatsen is het noodzakelijk eventueel noodzakelijk geachte boswerkzaamheden in overeenstemming met de biotoopeisen van dit mos uit te voeren en tevens dusdanig dat de bodemflora onbeschadigd blijft.

88. GEWOON MUURSTERRETJE - MUURMOS

Tortula muralis Hedw.

Een in Nederland zeer algemene mossoort, die vooral als lithofyt op kalkhoudende substraten aan te treffen is; incidenteel ook wel op bomen en zelfs op kale klei.

Dit mos werd in Huis ter Heide op vrijwel alle aanwezige steen/betonobjecten aangetroffen en is zodoende als permanent aanwezige soort op te vatten.

89. KNOTS-KROESMOS

Ulota bruchii Hornsch. ex Brid.

Rode Lijst-soort cat. 3

De huidige verspreiding van deze soort in Nederland is niet goed bekend. Vermoedelijk is het algemeen tot vrij algemeen in de IJsselmeerpolders en in het Drents- en Waddendistrict.

Daarbuiten wordt het als zeldzaam opgevat. In de regio Midden-Brabant is deze soort regelmatig aangetroffen, echter vrijwel steeds beperkt tot broekbossen.

Dit mos groeit voornamelijk als epifyt op loofbomen, maar incidenteel ook als lithofyt.

Binnen het terrein van Huis ter Heide werd deze soort aangetroffen op wilg in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven en wel met een redelijke populatie, terwijl de planten ook een goed ontwikkelde indruk maakten. Elders in het boscomplex is het ook éénmaal op eik gevonden.

Aangenomen kan worden dat de soort zich met name in het wilgenbroekbosje rond het Plakkeven onder bepaalde voorwaarden zal kunnen handhaven, mogelijk zelfs kan uitbreiden.

7. Overzicht van de levermossen van Huis ter Heide

1. MOERAS-BUIDELMOS

Calypogeia fissa (L.) Raddi.

Het komt algemeen voor in de meeste districten van Nederland. Het groeit voornamelijk in niet al te droge beschaduwde bosgreppels, op beek- en slootkanten, in moerasbosjes, e.d. Deze soort werd in Huis ter Heide slechts enige malen aangetroffen, alleen in de oudere bospercelen en in de 'oude sloot' ten zuiden van het Leikeven en dan steeds in bescheiden proporties. Opmerkelijk is het feit dat dit mos niet werd gevonden in de omgeving van het Plakkeven, waar het per definitie wel verwacht zou mogen worden. In vergelijking met andere natuurgebieden in de regio is Huis ter Heide 'arm' voor wat betreft deze soort. Uitbreiding van deze soort binnen het gebied van Huis ter Heide ligt wel in de lijn der verwachtingen.

2. GAAF BUIDELMOS

Calypogeia muelleriana (Schiffn.) K.Mull.

Deze soort is algemeen op de zandgronden en groeit in vrijwel dezelfde biotopen als de voorgaande soort. Ook dit mos werd in Huis ter Heide slechts enige malen aangetroffen en dit ook weer alleen in de oudere bospercelen en eveneens steeds in bescheiden omvang. Ook dit mos is elders in de regio beter vertegenwoordigd, maar zal zich binnen het gebied van Huis ter Heide vrijwel zeker uitbreiden.

3. AAR-MAANMOS

Cephalozia macrostachya Kaal.

Rode Lijst-soort cat. 3

Het komt vrij algemeen voor op de zandgronden en groeit vooral op vochtige veengrond, daar dan weer voornamelijk op venige venoevers e.d. Zelden op boswallepjes of rottend hout. Deze soort werd éénmaal aangetroffen in een ouder loofhoutperceel op een rottende boomstomp! Gezien de betrokken biotoop is het zeer twijfelachtig of deze soort zich hier zal kunnen handhaven.

4. GEWOON DRAADMOS

Cephaloziella divaricata (Sm) Schiffn.

Dit mos is algemeen in het grootste deel van Nederland. Het groeit vooral op open, min of meer droge tot vochtige diverse voedselarme substraten en dit dan in allerlei omgevingen. Deze soort werd aangetroffen op de 'eilandjes' in de oeverzone van het Leikeven en was hier redelijk goed vertegenwoordigd. Aangenomen kan worden dat dit mos zich hier zal handhaven; uitbreiding moet zeker niet uitgesloten worden.

5. GROF DRAADMOS

Cephaloziella hampeana (Nees) Schiffn.

Een vrij zeldzaam mos op de zandgronden, daarbuiten zeldzaam tot ontbrekend. Het groeit vooral op de strooisellaag in matig vochtige loof- en naaldbossen. Daarnaast is het ook op diverse andere standplaatsen aangetroffen. Dit mos werd in Huis ter Heide slechts éénmaal aangetroffen en wel op een rottende boomstomp. Gezien het feit dat de vereiste biotoop binnen het gebied van Huis ter Heide ruim voorhanden is en het feit dat deze soort meestal fertiel is, mag worden aangenomen dat deze soort vaker zal kunnen worden aangetroffen.

6. NERFLEVERMOS

Diplophyllum albicans (L.) Dum.

Deze soort is vrij algemeen in de oostelijke helft van Nederland. Dit mos groeit vooral op beschaduwde, vrij zure, vochtige en enigermate humeuze zandgrond dat veelal leemhoudend is. Hier groeit het vooral op boswallepjes, greppelkanten, slootwanden in voedselarme loof- en naaldbossen. Ook deze soort werd in Huis ter Heide slechts éénmaal aangetroffen, ook weer in de 'oude sloot' ten zuiden van het Leikeven. Aangenomen kan worden dat dit mos zich vooral in deze omgeving zal kunnen uitbreiden.

7. **LICHTRANDMOS**
Jungermannia gracillima Sm.
Dit mos is vrij algemeen in de oostelijke helft van Nederland, m.u.v. het Fluviaal district, en op de Wadden-eilanden. Het is een pionier op open tot licht beschaduwde, niet al te droge, mineraalrijkere zand-, leem- en kleigrond. Hier groeit het vooral op walletjes, greppel- en slootkanten.
Deze soort werd enige malen aangetroffen, vooral op de eilandjes in de oeverzone van het Leikeven. Lichtrandmos zal zich vrijwel zeker kunnen handhaven en uitbreiden.
8. **GOUDKORRELMOSSEN**
Fossombronia spec.
Van dit geslacht komen in Nederland 4 soorten voor. Hiervan komt het GROF GOUDKORRELMOS (*Fossombronia foveolata* Lindb.) vrijwel het meest voor, terwijl de andere soorten als vrij zeldzaam moeten worden beschouwd. Probleem bij dit geslacht is, dat de soorten onderling slechts aan de hand van de ornamentatie van de rijpe sporen van elkaar kunnen worden onderscheiden. Herkenning in het veld is dus uitgesloten.
Feit is nu dat planten van dit geslacht vrij rijkelijk en in rozetten van behoorlijke afmetingen werden aangetroffen op de oeverzone van het Leikeven en in mindere mate ook Plakkeven. Uiteraard werden monsters meegenomen, die al dan niet na kweek, stevast het GROF GOUDKORRELMOS bleken te betreffen.
Niet uitgesloten kan worden dat zich dus ook andere soorten van dit geslacht onder de aanwezige planten bevinden. Vervolgens kan m.b.t. dit geslacht gesteld worden dat het aannemelijk is dat het nog vrij lang vertegenwoordigd zal zijn, vooral in de betrokken biotoop.
9. **HELM-ROESTMOS**
Frullania dilatata (L.) Dum.
Rode Lijst-soort cat. 3.
Dit mos kan vrijwel overal in Nederland worden aangetroffen, maar is voor wat betreft het Kempens district vrij zeldzaam. Het is in Nederland een uitgesproken epifyt en groeit voornamelijk op iep, wilg, vlier in vooral wat vochtiger bossen, zoals broekbossen. In Huis ter Heide werd deze soort enige malen aangetroffen, maar uitsluitend in het wilgenbroekbosje bij het Plakkeven.
Aangenomen kan worden dat dit mos zich hier zal kunnen handhaven en mogelijk zal uitbreiden, mits geen wijzigingen van ingrijpende aard in de betrokken biotoop!
10. **BROEDKELKJE**
Gymnocolea inflata (Huds.) Dum.
Deze mossoort is vrij algemeen op de zandgronden in de oostelijke helft van Nederland en op de Wadden. Het kan daar op nogal uiteenlopende open tot beschaduwde standplaatsen worden aangetroffen, dit evenwel beperkt tot de natuurgebieden.
Dit mos werd alleen op de 'eilandjes' in de oeverzone van het Leikeven aangetroffen en zal zich hier vrijwel zeker lang kunnen handhaven, terwijl ook uitbreiding zeker niet uitgesloten moet worden.
11. **GEWOON KANTMOS**
Lophocolea bidentata (L.) Dum.
Dit levermos komt vrij algemeen tot algemeen voor in geheel Nederland. Het groeit vooral op wat vochtiger en beschaduwde plaatsen in een vrij rijk scala van biotopen.
Dit mos werd in Huis ter Heide op diverse plaatsen aangetroffen evenwel steeds in toch eerder kleine bestanden. Niettegenstaande dit moet toch worden aangenomen dat deze soort zich hier zal handhaven.
12. **GEDRONGEN KANTMOS**
Lophocolea heterophylla (Schrad.) Dum.
Dit mos is in geheel Nederland algemeen tot zeer algemeen. Het groeit in allerlei milieus maar wel steeds op beschutte en vochtige plaatsen en dan op dood en levend hout, op strooisel, dode plantenresten etc.

Binnen het gebied van Huis ter Heide is het overal aangetroffen en derhalve het best vertegenwoordigde levermos. Het moet dan ook als permanent aanwezige soort beschouwd worden.

13. ZUIDELIJK KANTMOS

Lophocolea semiteres (Lehm.) Mitt.

Deze sedert 1980 in Nederland bekende soort is nog vrij zeldzaam in Noord-Brabant en in de rest van het land zeer zeldzaam of ontbrekend. In de regio Midden-Brabant werd het vooral aangetroffen op vochtig (naald)strooisel, op kale, weinig betreden randen van vochtige en beschaduwde bospaden en verder ook in meer moerassige omgeving.

Dit mos werd slechts éénmaall aangetroffen in Huis ter Heide, maar gezien de waarnemingen elders in de regio gedurende de laatste 3 jaar, moet worden aangenomen dat het zich ook hier zal uitbreiden.

14. PARAPLUUTJESMOS

Marchantia polymorpha L.

Dit zeer markante mos komt vrijwel overal in Nederland algemeen voor op zeer uiteenlopende standplaatsen.

Toch werd dit mos hier maar zeer beperkt aangetroffen en dan voornamelijk in de oeverzone van het Leikeven, waar het zich evenwel zeer waarschijnlijk wel zal uitbreiden.

15. ECHT VLEUGELMOS

Nardia scalaris S.F. Gray.

Deze soort komt vrij algemeen voor op de zandgronden van de oostelijke helft van Nederland. Het groeit voornamelijk als pionier op open tot beschaduwde, matig vochtige op minerale zand- en leemgrond.

Dit mos werd in Huis ter Heide éénmaall aangetroffen en wel in de 'oude sloot' aan de zuidrand van de oeverzone van het Leikeven. De standplaats dreigt evenwel geheel dicht te groeien, waardoor er sprake zal zijn van verdringing. Indien er toekomstig geen onderhoud zal worden uitgevoerd, moet deze groeiplaats hoogst waarschijnlijk als verloren worden beschouwd.

16. GEWONE PELLIA

Pellia epiphylla (L.) Corda.

Een algemene mossoort van de zandgronden, maar ook wel bekend uit de overige districten. Het groeit bij voorkeur op natte en beschaduwde, min of meer zure grond langs sloten, greppels, venoevers en moerassige omgeving.

Deze soort werd in Huis ter Heide in redelijke bestanden aangetroffen en zal zich hier zeker handhaven en uitbreiden.

17. GEWOON WATERVORKJE

Riccia fluitans L.

Dit levermos dat zowel een land- als watervorm kent, komt vrij algemeen voor in het grootste deel van Nederland. Het ontbreekt evenwel in het uiterste noorden en op de Wadden. Deze soort groeit voornamelijk in matig voedselrijk, stilstaand tot matig stromend water van sloten, plassen, e.d. Opmerkelijk is dat dit mos nog nooit in fertiele toestand in Nederland is aangetroffen.

Binnen het gebied van Huis ter Heide werd deze soort slechts éénmaall, als landvorm, aangetroffen op een drooggevalle deel van het Leikeven. Toch zal dit mos hier waarschijnlijk vaker acte de présence geven.

18. GEWOON LANDVORKJE

Riccia glauca L.

Een vooral in het oostelijk deel van het Kempen district algemeen voorkomende soort, die als pionier vooral groeit op braakliggende akkers en andere onbegroeide plaatsen met enigszins vaste grond. In de menselijke omgeving ook vaak op begraafplaatsen.

Dit mos werd in Huis ter Heide alleen aangetroffen op de rand van de akker op de Groote Bodem. De aard van beheer hier (b)lijkt dermate goed te zijn dat deze, toch eenjarige, soort

hier vele jaren heeft kunnen standhouden. (Naar waarnemingen van Drs. G. Verschuren.) Op grond van dit gegeven zou verwacht kunnen worden dat zulks ook in de toekomst het geval zal zijn.

19. **BOS-SCHOFFELMOS**

Scapania nemorea (L.) Grolle. Leg. drs. G. Verschuren.

Rode Lijst-soort cat. 3.

Dit mos is vrij algemeen in het Gelders- en Drents district, vrij zeldzaam in het Kempens district en zeldzaam tot ontbrekend elders. Het groeit vooral op allerlei vochtige, min of meer beschaduwde, meestal humeuze, zandige of lemige standplaatsen. Ook is het wel aangetroffen op rottende boomstammen en in natte schraalgraslanden, etc.

Deze soort is alleen aangetroffen op de dode berkenstam, welke op een vrij sterk beschaduwde plaats over een soms watervoerende greppel ligt. (Zie verder: verslag bevindingen Drs. G. Verschuren).

Gezien het feit dat de betrokken planten, hoewel klein in omvang, rijkelijk broedkorrels produceren en de omgeving min of meer voldoet aan de biotoopeisen, moet niet uitgesloten worden dat deze soort zich hier zal uitbreiden.

8. Waarnemingen per km-blok

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 128-402.
Betreft bospercelen omgeving 'Heidebloem' annex oever afwatersloot.
Opnamen op 6 maart en 25 sept. 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
2. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
3. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
4. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
5. <i>Bryum pseudotriquetrum</i>	- Veer knikmos [Oever afwatersloot.]
6. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
7. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
8. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
9. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
10. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluissjesmos
11. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
12. <i>Dicranum monatanum</i>	- Bossig gaffeltandmos
13. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
14. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
15. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
16. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
17. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
18. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
19. <i>Philonotis fontana</i>	- Beek staartjesmos (Oever afwatersloot)
20. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
21. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
22. <i>Plagiothecium nemorale</i>	- Groot platmos
23. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
24. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
25. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
26. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
27. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
28. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
29. <i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	- Gewoon pronkmos
30. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos

LEVERMOSSEN

1. <i>Jungermannia gracillima</i>	- Lichtrandmos (Oever afwatersloot)
2. <i>Lophocolea bidentata</i>	- Gewoon kantmos (Bos en oever afwatersloot)
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
4. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone pellia (Oever afwatersloot)

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 129-404.

(Alleen terreinen in eigendom bij Natuurmonumenten zijn in beschouwing genomen.)

Datum opname: 28 maart 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
2. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
3. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
4. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
5. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
6. <i>Bryum bicolor</i>	- Grof korreltjes-knikmos
7. <i>Bryum caespitium</i>	- Zode knikmos
8. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
9. <i>Bryum rubens</i>	- Rood knolletjes-knikmos
10. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
11. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
12. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje. Breekblaadje
13. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
14. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
15. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelsterretje
16. <i>Dicranum montanum</i>	- Bossig gaffeltandmos
17. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
18. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos. Fijn laddermos
19. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
20. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
21. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
22. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
23. <i>Orthotrichum affine</i>	- Gewone haarmuts
24. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
25. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
26. <i>Plagiothecium dentic. var. undul.</i>	- Glanzend platmos
27. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
28. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
29. <i>Pohlia annotina</i>	- Gewoon broedknop-peermos
30. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
31. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
32. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
33. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
34. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
35. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
36. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
37. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
38. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
39. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos

LEVERMOSSEN

1. <i>Calypogeia fissa</i>	- Moeras buidelmos
2. <i>Calypogeia muelleriana</i>	- Gaaf buidelmos.
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos.
4. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone pellia.

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 129-403.

Terreinen in eigendom bij Natuurmonumenten; bospercelen, west-oever Bodemven en wandelpad tussen weilanden annex amfibieënpool.

Data opnamen: 2 april en 20 sept. 1997. De west-oever van het Bodemven ook op 24 juni 1995.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum tenellum</i>	- Klein rimpelmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
5. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum barnesii</i>	- Geel korreltjes-knikmos
8. <i>Bryum bicolor</i>	- Grof korreltjes-knikmos
9. <i>Bryum caespitium</i>	- Zode knikmos
10. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
11. <i>Bryum gemmiferum</i>	- Oranje koreltjes-knikmos
12. <i>Bryum pallens</i>	- Rood knikmos
13. <i>Bryum rubens</i>	- Rood knolletjes-knikmos
14. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
15. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
16. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
17. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
18. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
19. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
20. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
21. <i>Eurhynchium striatum</i>	- Geplooid snavelmos. Plooibladmos
22. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
23. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
24. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
25. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
26. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
27. <i>Orthotrichum affine</i>	- Gewone haarmuts
28. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
29. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
30. <i>Plagiothecium dentic. var. undul.</i>	- Glanzend platmos
31. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
32. <i>Pohlia annotina</i>	- Gewoon broedknop-peermos
33. <i>Pohlia bulbifera</i>	- Bolletjes peermos
34. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
35. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
36. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
37. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
38. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
39. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
40. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
41. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
42. <i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	- Gewoon pronkmos
43. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
44. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
45. <i>Sphagnum crassicaudum</i>	- Groot veenmos (water- en landvorm)
46. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
47. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos
48. <i>Ulota bruchii</i>	- Knots kroesmos Rode Lijst-soort cat. 3

LEVERMOSSEN

1. <i>Jungermannia gracillima</i>	- Lichtrandmos
2. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
3. <i>Riccia glauca</i>	- Gewoon landvorkje

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 129-402.
Betreft terreinen in eigendom bij Natuurmonumenten.
Data opnamen: 16 en 24 mei 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
2. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
3. <i>Barbula convoluta</i>	- Gewoon smaragdsteeltje
4. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
5. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum bicolor</i>	- Grof korreltjes-knikmos
8. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
9. <i>Bryum pallens</i>	- Rood knikmos
10. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
11. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
12. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
13. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
14. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
15. <i>Drepanocladus exannulatus</i>	- Geveerd sikkelmos Rode Lijst-soort cat. 3.
16. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
17. <i>Grimmia pulvinata</i>	- Gewoon muisjesmos
18. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
19. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
20. <i>Leptobryum pyriforme</i>	- Slankmos
21. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
22. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
23. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
24. <i>Philonotis fontana</i>	- Beek-staartjesmos
25. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
26. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
27. <i>Pohlia bulbifera</i>	- Bolletjes-peermos
28. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
29. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
30. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
31. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zandhaarmos
32. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
33. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
34. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
35. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
36. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
37. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos

LEVERMOSEN

1. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
2. <i>Lophocolea semiteres</i>	- Zuidelijk kantmos
3. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone pellia

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 129-401.
Kleine bospercelen benevens nieuwe aanplant omgeving Vosberg.
Data opnamen: 18 april en 3 oktober 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Amblystegium serpens</i>	- Gewoon pluisdraadmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
5. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum caespititium</i>	- Zode knikmos
8. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
9. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
10. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
11. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
12. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
13. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
14. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelsterretje
15. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
16. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
17. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
18. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
19. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
20. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
21. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
22. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
23. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
24. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
25. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
26. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
27. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
28. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
29. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
30. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos

LEVERMOSEN

1. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 130-404.
Betreft terreinen in eigendom bij Natuurmonumenten.
Data opnamen: 8 februari en 31 mei 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Amblystegium serpens</i>	- Gewoon pluisdraadmos.
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
5. <i>Brachythecium populeum</i>	- Penseel-dikkopmos
6. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
7. <i>Bryum caespititium</i>	- Zode knikmos
8. <i>Bryum pallens</i>	- Rood knikmos
9. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
10. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
11. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
12. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
13. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
14. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
15. <i>Dicranum montanum</i>	- Bossig gaffeltandmos
16. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
17. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
18. <i>Eurhynchium striatum</i>	- Geplooid snavelmos
19. <i>Herzogiella seligeri</i>	- Geklauwd pronkmos
20. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
21. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
22. <i>Leucobryum glaucum</i>	- Kussentjesmos
23. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
24. <i>Olygotricum hercinicum</i>	- Noors mos
25. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
26. <i>Orthotrichum affine</i>	- Gewone haarmuts
27. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
28. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
29. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
30. <i>Plagiothecium undulatum</i>	- Gerimpeld platmos
31. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
32. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
33. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
34. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
35. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
36. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
37. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
38. <i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	- Gewoon pronkmos
39. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
40. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
41. <i>Tetraphis pellucida</i>	- Viertandsmos
42. <i>Thuidium tamariscinum</i>	- Gewoon thujamos
43. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos

LEVERMOSSEN

1. <i>Calypogeia fissa</i>	- Moeras buidelmos
2. <i>Lophocolea bidentata</i>	- Gewoon kantmos
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
4. <i>Scapania nemorea</i>	- Bos-schoffelmos (Rode Lijst-soort cat. 3; Leg. A. Verschuren)

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 130-403.

Betreft terreinen in eigendom bij Natuurmonumenten.

Data opnamen: 24 juni 1995, 3 oktober 1995, 5 maart 1996, 26 maart 1996 en 8 september 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Amblystegium riparium</i>	- Beek pluisdraadmos - Beekmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Barbula convoluta</i>	- Gewoon smaragdsteeltje
5. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
6. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
7. <i>Brachythecium velutinum</i>	- Zacht dikkopmos - Fluweelmos
8. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
9. <i>Bryum bicolor</i>	- Grof korreltjes-knikmos
10. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
11. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
12. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
13. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
14. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
15. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisesmos
16. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
17. <i>Dicranum montanum</i>	- Bossig gaffeltandmos
18. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
19. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
20. <i>Eurhynchium striatum</i>	- Geplooid snavelmos
21. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
22. <i>Grimmia pulvinata</i>	- Gewoon muisjesmos
23. <i>Herzogiella seligeri</i>	- Geklauwd pronkmos
24. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
25. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
26. <i>Leptobryum pyriforme</i>	- Slankmos
27. <i>Leucobryum glaucum</i>	- Kussentjesmos
28. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
29. <i>Oligotrichum hercinicum</i>	- Noors mos
30. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
31. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
32. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
33. <i>Plagiothecium undulatum</i>	- Gerimpeld platmos
34. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
35. <i>Pohlia bulbifera</i>	- Bolletjes-peermos
36. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
37. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
38. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
39. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand-haarmos
40. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
41. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
42. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
43. <i>Pseudotaxiphyllum elegans</i>	- Gewoon pronkmos
44. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
45. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
46. <i>Sphagnum crassicaudum</i>	- Groot veenmos (land- en watervorm)
47. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
48. <i>Tetraphis pellucida</i>	- Viertandsmos
49. <i>Thuidium tamariscinum</i>	- Gewoon thujamos
50. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos - Gewoon muursterretje

LEVERMOSSSEN

1. Calypogeia fissa	- Moeras buidelmos
2. Calypogeia muelleriana	- Gaaf buidelmos
3. Cephalozia macrostachya	- Aar maanmos (Rode Lijst-soort cat. 3)
4. Cephaloziella hampeana	- Grof draadmos
5. Lophocolea bidentata	- Gewoon kantmos
6. Lophocolea heterophylla	- Gedrongen kantmos
7. Pellia epiphylla	- Gewone pella

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 130-402.

De opnamen zijn beperkt tot het Leikeven.

Data opnamen: 14 nov. 1995, 25 nov. 1995, 4 dec. 1995, 21 juni 1997, 17 sept. 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
2. <i>Atrichum tenellum</i>	- Klein rimpelmos
3. <i>Aulacomnium palustre</i>	- Veenvakknopjesmos - Rood viltmos.
4. <i>Barbula convoluta</i>	- Gewoon smaragdsteeltje
5. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum barnesii</i>	- Geel korreltjes-knikmos
8. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
9. <i>Bryum gemmiferum</i>	- Oranje korreltjes-knikmos
10. <i>Bryum pallens</i>	- Rood knikmos
11. <i>Bryum rubens</i>	- Rood knolletjes-knikmos
12. <i>Bryum tenuisetum</i>	- Oranje knolletjes-knikmos
13. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
14. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
15. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
16. <i>Dicranella cerviculata</i>	- Krop pluisjesmos
17. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
18. <i>Ditrichum cylindricum</i>	- Hakig smaltandmos
19. <i>Drepanocladus aduncus</i>	- Gewoon sikkelmos
20. <i>Drepanocladus exannulatus</i>	- Geveerd sikkelmos (Leg. B. van Tooren/Rode Lijst-soort cat 3)
21. <i>Drepanocladus fluitans</i>	- Ven sikkelmos
22. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
23. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
24. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
25. <i>Leptobryum pyriforme</i>	- Slankmos
26. <i>Physcomitrium pyriforme</i>	- Gewoon knikkertjesmos
27. <i>Micromitrium tenerum</i>	- Speldeknoopmos (Rode Lijst-soort cat. 4)
28. <i>Pohlia annotina</i>	- Gewoon broedknop-peermos
29. <i>Pohlia bulbifera</i>	- Bolletjes-peermos
30. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
31. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
32. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
33. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
34. <i>Pseudephemerum nitidum</i>	- Vals kortsteeltje
35. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
36. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
37. <i>Sphagnum capillifolium</i>	- Stijf veenmos
38. <i>Sphagnum cuspidatum</i>	- Water veenmos
39. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
40. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos

LEVERMOSSEN

1. <i>Cephaloziella divaricata</i>	- Gewoon draadmos
2. <i>Fossombronia foveolata</i>	- Grof goudkorrelmos
3. <i>Gymnocolea inflata</i>	- Broedkelkje
4. <i>Jungermannia gracillima</i>	- Lichtrandmos
5. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
6. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone peltia
7. <i>Riccia fluitans</i>	- Gewoon watervorkje (landvorm)

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 130-402.
Betreft bospercelen annex 'schraalgrasland' [onder hoogspanningsleiding].
Datum opname: 19 sept. 1997

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
2. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
3. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
4. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
5. <i>Calliergonella cuspidata</i>	- Gewoon puntmos
6. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
7. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
8. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
9. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
10. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
11. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelsterretje
12. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
13. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
14. <i>Herzogiella seligeri</i>	- Geklauwd pronkmos
15. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
16. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
17. <i>Leucobryum glaucum</i>	- Kussentjesmos
18. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
19. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
20. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
21. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
22. <i>Plagiothecium undulatum</i>	- Gerimpeld platmos
23. <i>Pleurozium schreberi</i>	- Bronsmos
24. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
25. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
26. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
27. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
28. <i>Polytrichum longisetum</i>	- Gerand haarmos
29. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
30. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos
31. <i>Rhytidiadelphus squarrosus</i>	- Gewoon haakmos
32. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
33. <i>Sphagnum fimbriatum</i>	- Gewimperd veenmos
34. <i>Sphagnum subsecundum</i>	- Moeras veenmos

LEVERMOSSEN

1. <i>Calypogeia fissa</i>	- Moeras buidelmos
2. <i>Calypogeia muelleriana</i>	- Gaaf buidelmos
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
4. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone pella

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 130-401.
Zuidpunt Leikeven en de oeverzone daarvan, benevens daarin gelegen oude sloot.
Data opnamen: 17 september, 3 en 5 oktober 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Atrichum tenellum</i>	- Klein rimpelmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Brachythecium albicans</i>	- Bleek dikkopmos
4. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
5. <i>Bryum pallens</i>	- Rood knikmos
6. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
7. <i>Dicranella cerviculata</i>	- Krop pluisjesmos
8. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
9. <i>Drepanocladus aduncus</i>	- Gewoon sikkelmos
10. <i>Drepanocladus fluitans</i>	- Ven sikkelmos
11. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
12. <i>Funaria hygrometrica</i>	- Gewoon krulmos
13. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
14. <i>Plagiothecium nemorale</i>	- Groot platmos
15. <i>Pogonatum aloides</i>	- Gewone viltmuts
16. <i>Pohlia annotina</i>	- Gewoon broedknop-peermos
17. <i>Pohlia bulbifera</i>	- Bolletjes peermos
18. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
19. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
20. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
21. <i>Polytrichum piliferum</i>	- Ruig haarmos
22. <i>Pseudoscleropodium purum</i>	- Groot laddermos

LEVERMOSEN

1. <i>Calyptogeia fissa</i>	- Moeras buidelmos
2. <i>Diplophyllum albicans</i>	- Nerf levermos
3. <i>Fossombronia</i>	
4. <i>Jungermannia gracillima</i>	- Lichtrandmos
5. <i>Lophocolea bidentata</i>	- Gewoon kantmos
6. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
7. <i>Marchantia polymorpha</i>	- Parapluitjesmos
8. <i>Nardia scalaris</i>	- Echt vleugelmos
9. <i>Pellia epiphylla</i>	- Gewone pellia

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 131-403.

Betreft meerdere bospercelen benevens noord-rand Plakkeven. Terreinen van Defensie zijn buiten beschouwing gebleven.

Data opnamen: 7, 11 en 12 september 1997.

BLADMOSSEN.

1. <i>Amblystegium serpens</i>	- Gewoon pluisdraadmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Aulacomnium palustre</i>	- Veen knopjesmos
5. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
8. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
9. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
10. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
11. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
12. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisjesmos
13. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelsterretje
14. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
15. <i>Drepanocladus fluitans</i>	- Ven sikkelmos
16. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
17. <i>Grimmia pulvinata</i>	- Gewoon muisjesmos
18. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
19. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
20. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
21. <i>Orthotrichum affine</i>	- Gewone haarmuts
22. <i>Orthotrichum anomalum</i>	- Gesteelde haarmuts
23. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grije haarmuts
24. <i>Orthotrichum lyellii</i>	- Broedknop haarmuts (Rode Lijst-soort cat. 3)
25. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
26. <i>Plagiothecium dentic. var. dentic.</i>	- Glanzend platmos
27. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
28. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
29. <i>Polytrichum formosum</i>	- Fraai haarmos
30. <i>Schistidium apocarpum</i>	- Gewoon achterlichtmos
31. <i>Sphagnum denticulatum</i>	- Geoord veenmos
32. <i>Sphagnum fimbriatum</i>	- Gewimperd veenmos
33. <i>Tortula muralis</i>	- Muurmos
34. <i>Ulota bruchii</i>	- Knots kroesmos (Rode Lijst-soort cat. 3)

LEVERMOSEN

1. <i>Frullania dilatata</i>	- Helm roestmos (Rode Lijst-soort cat. 3)
2. <i>Lophocolea bidentata</i>	- Gewoon kantmos
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos
4. <i>Marchantia polymorpha</i>	- Parapluitjesmos

Mosseninventarisatie HUIS TER HEIDE. KM-vak AmCo.: 131-402.
Betreft Plakkeven en directe omgeving.
Data opnamen: 7, 11 en 12 september 1997.

BLADMOSSEN

1. <i>Amblystegium serpens</i>	- Gewoon pluisdraadmos
2. <i>Atrichum undulatum</i>	- Groot rimpelmos
3. <i>Aulacomnium androgynum</i>	- Gewoon knopjesmos
4. <i>Brachythecium rutabulum</i>	- Gewoon dikkopmos
5. <i>Brachythecium salebrosum</i>	- Glad dikkopmos
6. <i>Bryum argenteum</i>	- Zilvermos
7. <i>Bryum capillare</i>	- Gedraaid knikmos
8. <i>Calliergon cordifolium</i>	- Hartbladig nerf-puntmos
9. <i>Campylopus flexuosus</i>	- Bos kronkelsteeltje
10. <i>Campylopus introflexus</i>	- Grijs kronkelsteeltje
11. <i>Campylopus pyriformis</i>	- Gewoon kronkelsteeltje
12. <i>Ceratodon purpureus</i>	- Purpersteeltje
13. <i>Dicranella heteromalla</i>	- Gewoon pluisesmos
14. <i>Dicranoweisia cirrata</i>	- Gewoon sikkelderretje
15. <i>Dicranum scoparium</i>	- Gewoon gaffeltandmos
16. <i>Drepanocladus aduncus</i>	- Gewoon sikkelmos
17. <i>Drepanocladus fluitans</i>	- Ven sikkelmos
18. <i>Eurhynchium praelongum</i>	- Fijn snavelmos
19. <i>Grimmia pulvinata</i>	- Gewoon muisjesmos
20. <i>Hypnum cupressiforme</i>	- Gewoon klauwtjesmos
21. <i>Hypnum jutlandicum</i>	- Heide klauwtjesmos
22. <i>Mnium hornum</i>	- Gewoon sterremos
23. <i>Orthodontium lineare</i>	- Geelsteeltje
24. <i>Orthotrichum affine</i>	- Gewone haarmuts
25. <i>Orthotrichum diaphanum</i>	- Grijs haarmuts
26. <i>Orthotrichum lyellii</i>	- Broedknop haarmuts (Rode Lijst-soort cat. 3)
27. <i>Plagiothecium curvifolium</i>	- Geklauwd platmos
28. <i>Plagiothecium dentic. var. dentic.</i>	- Glanzend platmos
29. <i>Plagiothecium laetum</i>	- Klein platmos
30. <i>Pohlia nutans</i>	- Gewoon peermos
31. <i>Polytrichum commune</i>	- Gewoon haarmos
32. <i>Polytrichum juniperinum</i>	- Zand haarmos
33. <i>Rhynchostegium confertum</i>	- Boom snavelmos
34. <i>Sphagnum capillifolium</i>	- Stijf veenmos
35. <i>Sphagnum fimbriatum</i>	- Gewimperd veenmos
36. <i>Sphagnum teres</i>	- Sparrig veenmos
37. <i>Ulota bruchii</i>	- Knots kroesmos (Rode Lijst-soort cat. 3)

LEVERMOSSEN

1. <i>Fossombronia spec.</i>	
2. <i>Frullania dilatata</i>	- Helm roestmos (Rode Lijst-soort cat. 3)
3. <i>Lophocolea heterophylla</i>	- Gedrongen kantmos

9. Literatuur

1. De najaarsexcursie 1965 naar N.W. Brabant (Langstraat).
G. Harmsen en Chr. G. van Leeuwen.
Buxbaumia 19e jaargang. No. 3/4 1965 (verschenen juni 1966).
2. De Nederlandse Bladmossen. A. Touw en V.W. Rubers.
Uitgave Stichting Uitgeverij K.N.N.V. 1989.
3. Nieuwe Atlas Nederlandse Bladmossen. J. Landwehr.
Uitgave Thieme te Zutphen. 1984.
4. De Nederlandse Levermossen & Houwmossen. S.R. Gradstein & H.M.H. van Melick.
Uitgave Stg. Uitgeverij K.N.N.V. 1996.
5. The Moss Flora of Britain & Ireland. A.J.E. Smith.
Uitgave Cambridge University Press. Reprint 1993.
6. Kleine Kryptogamenflora. Begr. H. Gams. Band IV.
W. Frey. u.a. Die Moos- und Farnpflanzen Europas. 6. Aufl. 1995.
Uitg. Gustav Fisher Verlag. Stuttgart.
7. Bio Blad Dossier 1: Huis ter Heide (Plan Lobelia). T. Arts, e.a.
Uitgave Vakgroep Biologie Mollerinstituut Fontys Hogescholen (Educatie), Tilburg. 1997.

Bladz. 10	189
Bladz. 10	189
Bladz. 10	189
Bladz. 10	189

Topografie met eigendom N.M.
Huis ter heide (terr. 189)

